

תכנית החלוקה ושליחות ד"ר נחום גולדמן לוואשינגטון, קיץ 1946 (ההיבט האמריקאי)

מבוא

בקיץ תש"ו, 1946, הדרדרו יחסי בריטניה—הישוב לשפל המדרגה. מעצר כמה מחברי הנהלת הסוכנות ב'שבת השחורה', גל המאסרים ההמוניים, היפוישי הנשק והרס שנגרם בתוך-כך לקיבוצים, העידו שנחושה החלטת ממשלת בריטניה לשבור את הנהלת הסוכנות ואת ה'הגנה'. הפעולה הצבאית הבריטית בארץ נערכה כפעולת ריכוך, שמטרתה היתה, כנראה, להביא לעליית הנהגה יהודית מתונה יותר, שתסכים לקבלת הפתרון המדיני הבריטי לשאלת ארץ-ישראל. פתרון זה גובש ביולי 1946 בתכנית מוריסון-גריידי. התכנית שהיתה למעשה תכניתו הישנה של המומחה לארץ-ישראל במשרד המושבות, סיר דאגלס האריס, הציעה הנהגת משטר פדרלי: הארץ תחולק לארבעה מחוזות: (1) מחוז יהודי, (2) מחוז ערבי, (3) מחוז ירושלים, (4) מחוז הנגב. לממשל המחוזות היהודי והערבי נועדו סמכויות מוגבלות, ואילו לממשלה הבריטית המרכזית נשמרו (בוסף על השליטה בירושלים ובנגב) הסמכויות המכריעות בנושאי בטחון, יחסי-חוץ, מכס והפיקוח על העליה. תכנית זו שללה כמובן הקמת מדינה יהודית עצמאית.

בארצות-הברית נחלץ אבא הלל סילבר, מנהיג המועצה הציונית לשעת-חירום (American Zionist Emergency Council), למאבק, למנוע אישור תכנית מוריסון-גריידי בידי הנשיא טרומן. במקביל לכך הולידה המצוקה הקשה שלתוכה נקלעה התנועה הציונית את שליחותו של נחום גולדמן לוואשינגטון. מטרת שליחות דיפ-לומטית זו היתה להשיג את הסכמת הנשיא טרומן והממשל לתכנית חלוקת ארץ-ישראל וכתוצאה מזה ללחץ אמריקני על לונדון לקבלת התכנית. אימוץ תכנית החלוקה על-ידי הנהלת הסוכנות בישיבתה בפאריס (אוגוסט 1946), ושליחות גולדמן הם תפנית חשובה במדיניות הציונית. בפעם הראשונה מאז 1937 הודיעה ההנהלה הציונית על הסכמתה לדון בחלוקת ארץ-ישראל, ובכך הסתלקה למעשה מתכנית בילטמור, שאושרה שנה קודם לכן, בכנס הציוני בלונדון (אוגוסט 1945). במסגרת מאמר זה לא נוכל להידרש לניתוח מפורט של העמדות הפוליטיות של חברי ההנהגה הציונית ומסכת היחסים הבין-מפלגתיים, ואף לא נעסוק בהשלכות המפלגתיות הארץ-ישראליות של החלטת ההנהלה. נתרכו בארבעה היבטים אמרי-קניים של אחת היוזמות הדיפלומטיות המעניינות ביותר במדיניות הציונית:

1. יחסי גולדמן וסילבר.
2. המחלוקת בשאלת הטקטיקה של הדיפלומטיה הציונית.

3. שאלת ריכוז העבודה הפוליטית והדיפלומטית בארצות-הברית.
4. מגעי גולדמן עם השופט יוסף פרוסקאור, מנהיג הוועד היהודי האמריקני, הארגון היהודי החשוב (הלא-ציוני).

* א

היחסים בין גולדמן לסילבר החלו להשתבש עוד ב-1943, השנה שבה הסכים הרב סילבר לעמוד בראש המועצה הציונית לשעת-חירום, הארגון הציוני לפעולה מדינית בארצות-הברית. גולדמן היה בן-חסותו של הרב סטיפן ויין, המנהיג הציוני הקשיש, ותמך במדיניותו המתונה של ויין כלפי הנשיא רוזבלט וממשלו — מדיניות אשר לה התנגד סילבר בהריפות. הקרע בין גולדמן וסילבר העמיק כאשר בשנת 1943 פתח גולדמן משרד של הסוכנות היהודית בוואשינגטון והחל לקיים מגעים עם הבית-הלבן ומחלקת המדינה, מבלי לדווח לסילבר. מגעיו ופעולותיו העצמאיות של גולדמן בוואשינגטון הביאו מזמן לזמן למשברים ביחסי שני האישים ולמתחים בין שני המוסדות הציוניים: המועצה הציונית לשעת-חירום והנהלת הסוכנות.

ביוני 1946 שוב גבר המתח בפולמוס גולדמן-סילבר. סילבר טרח מזה זמן לארגן פגישה שבה ישתתפו: הנרי מונסקי, מראשי הוועידה היהודית האמריקאית (American Jewish Conference), סטיפן ויין, והוא עצמו — עם הנשיא טרומן. לפתע נודע לסילבר שבנוסף לשלושתם מבקש הנשיא להיפגש גם עם גולדמן ולואי ליפסקי, כנציגי הסוכנות היהודית.¹ בבקשת הנשיא ראה סילבר משום גסיון נוסף של גולדמן לחתור תחת מעמדו.

החרפה נוספת בפולמוס אירעה עם פרסום כתבה ב'ניו-יורק טיימס' ב-11 ביולי 1946, שבה סיפרו 'מנהיגים ציוניים' אנונימיים לכתב העתון, שאם לא תשנה בריטניה את מדיניותה האנטי-ציונית הרי שבדעת מנהיגות התנועה הציונית להביא לידי-כך ששאלת ארץ-ישראל תוצג לדיון בעצרת האו"ם שתתכנס בספטמבר 1946. כן נמסר בכתבה שחלוקה הוגנת של ארץ-ישראל הינה הפתרון המעשי היחיד. תכנית החלוקה זו גרסה את מסירת יהודה ושומרון לממלכת עבר-ירדן, ואילו שאר שטחי הארץ נועדו למדינה היהודית.² מקריאת המאמר היה ברור שמאחורי 'המנהיגים הציוניים' האנונימיים עמד נחום גולדמן אשר תמיכתו בתכנית החלוקה היתה ידועה. סילבר זעם על פרסום הכתבה ב'ניו-יורק טיימס' וראה בה עדות נוספת לאנארכיה ולערבוב הסמכויות בפעולה המדינית בארצות-הברית. ישיבת הנהלת המועצה הציונית לשעת-חירום, שהתקיימה ארבעה ימים לאחר-מכן מתוארת כדלהלן:

* רשימת מקורות וקיצורים — ראה בעמ' 262.

1. על פגישת הנשיא טרומן והמנהיגים הציונים ראה צבי גנין, 'הדיפלומטיה של החלשים: הנהגת ציוני אמריקה בתקופת הנשיא טרומן, 1945—1948', עבודה לקבלת תואר דוקטור לפילוסופיה (באנגלית), אוניברסיטת בראנדייס 1974, עמ' 176—177.
2. ניו-יורק טיימס, 11.7.1946.

A lengthy discussion took place on what was described as the "chaotic situation" which was arising as a result of the overlapping activities of the Emergency Council and the Jewish Agency. It was stated that there were no clear limitations of authority, and various instances of confusion or duplication were cited. Complaint was also made of the uncontrolled actions of individuals and in particular there was reference to an interview with an unnamed Zionist leader which had appeared in the *New York Times* and to the matter of the loan to Great Britain. The imperative need for integration or coordination of all Zionist political activities on the American scene was emphasized. It was reaffirmed that a committee of the Emergency Council should be appointed to meet with a committee of the Agency to work out a reorganization of political procedure including (a) the relationship between the Emergency Council and the Agency, and (b) the control of public statements by Zionist spokesmen speaking on behalf of the movement.³

בינתיים הועיד דוד בן-גוריון, יושב-ראש הנהלת הסוכנות — שישב בפאריס ועלידי כי ניצל ממאסר ב'שבת השחורה' — את ישיבת ההנהלה לסוף יולי בפאריס. מספר מברקים נשלחו לסילבר והאיצו בו לנסוע לפאריס להשתתף בישיבה שבן-גוריון הגדיר אותה כבעלת-חשיבות עליונה 'נוכה חומרת המצב'.⁴ אך סילבר הציע לקיים את הישיבה בארצות-הברית ולא בפאריס. בישיבת הנהלת המועצה הציונית לשעת-חירום הצהיר סילבר 'שלא יסע לפאריס אלא אם יזכה בתמיכת קבוצה זו [המועצה הציונית], לארגון מחדש של התנועה בארצות-הברית תחת הנהגה מרכזית'.⁵

עם זאת ניתן לשער כי במשך כל חודש יולי 1946, לא גמר סילבר בדעתו אם יסע לפאריס. גראה שההפתחות בלונדון ובוואשינגטון, בקשר לתכנית מוריסון-גריידי, פתרו את התלבטותיו. הוברר שנוכחותו בארצות-הברית היתה הכרחית לסיכול התכנית וכך אירע שנעדר מן הישיבה ההיסטורית בפאריס. היעדרות זו היה לה חלק בתסבוכת שנוצרה עקב שליחות גולדמן.

3. פרוטוקול ישיבת הנהלת המועצה הציונית לשעת-חירום, 15.7.1946, עמ' 3. ארכיון סילבר.

4. מברק, הסוכנות היהודית לסילבר, 9.7.1946, ארכיון סילבר; מברק דומה נשלח מבן-גוריון לסילבר באותו זמן (ללא תאריך).

5. פרוטוקול המועצה הציונית לשעת-חירום, 30.7.1946, עמ' 2. ארכיון סילבר.

באמצע יולי 1946 עדיין שהה גולדמן בארצות-הברית כשהוא ממשיך להטיף לתכנית החלוקה. ב-17 ביולי הופיע לפני הנהלת 'הדסה' ובנאום מזהיר פיתה את התיזה האומרת כי שעת ההכרעה הגיעה: מצבה של התנועה הציונית מחייב אותה להגדיר את מטרתה הסופית: '[...] אנו בשאלים על-ידי כל בני-שיחנו [...] מה רצונכם עתה? הם אינם מתעניינים במה שיקרה בעוד עשר שנים [...] ועל זאת עלינו להחליט, אפילו אם קיים קושי רב להחליט'.⁶ מצבה הפוליטי של התנועה הציונית בתום המלחמה — אמר גולדמן — היה קשה ביותר. שישה מליוני יהודים, שהם שליש ממנייניו של העם היהודי, הושמדו בשואה, 'איבדנו את אותם יהודים שייצגו את הבעיה היהודית'.⁷

גולדמן היה חדור הכרה שהתנועה הציונית עומדת לפני קבלת החלטה שאינה סובלת דחוי: אם לא עכשיו — אימתי? לדעתו תכנית בילטמור נפחה את נשמתה מן הסיבה הפשוטה שהיהודים לא היו רוב בארץ-ישראל. 'הבחירה המעשית היא [...] בין שלוש אפשרויות: נאמנות, מדינה דו-לאומית, או — חלוקה'.⁸ תכנית הנאמנות (trusteeship) היחידה הבאה בחשבון היא הנאמנות הבריטית הבלעדית שהרי לא ניתן לצפות להשתתפות אמריקנית בשלטון על ארץ-ישראל. פתרון זה יהיה כמובן הגרוע ביותר, שהרי אנגליה נקטה מדיניות אנטי-ציונית. לפיכך המליץ גולדמן שעל התנועה הציונית 'להביא ליציאת האנגלים מן הארץ'. דהיינו, אין לנתק את היחסים עם אנגליה אלא להתור לסיום שלטונה בארץ, אם כי הסכים שיינתנו לה 'בסיסים צבאיים במדינה יהודית, או במדינה ערבית-יהודית'.⁹ גם תכנית הפתרון הדו-לאומי, לדעת גולדמן, אינה מעשית שהרי הערבים לא יסכימו לשוויון; ואם אף יסכימו ישרור תמיד מצב של קפאון בכל השאלות הפוליטיות.¹⁰

מה, אם כן, היה לדעת גולדמן הפתרון האפשרי בנסיבות הקיימות? תכנית החלוקה! וכאן פירט גולדמן את הצעתו, 'משמעות החלוקה תהיה הוצאת 600,000 ערבים מארץ-ישראל, מן הרמה המרכזית, והסתפחותם לעבר-הירדן. על-ידי-כך יהיה ליהודים מיד רוב קטן, אך ודאי, כאשר מאת אלף [העקורים] יהיו [בארץ].'¹¹ גולדמן סבר שעתיד היהודים בארץ-ישראל 'תלוי בערבים ולא באימפריה הבריטית'.¹² ביצוע תכנית החלוקה יפריד בין שני העמים ובכך יושג שיפור ביחסים ביניהם. החיכוכים יוקטנו וייווצר שיתוף-פעולה כלכלי פורה.¹³ כדי להפיג את חשש הערבים מפני היהודים, יוכלו הללו להציע לערבים, שתמורת הסכמתם להקמת מדינה יהודית בחלק הגדול של ארץ-ישראל, תהיה המדינה היהודית מוכנה להצטרף לפדרציה מזרח-תיכונית. המדינה היהודית, טען גולדמן, לא תצטרף לליגה הערבית

6. פרוטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 17.7.1946, עמ' 343. ארכיון 'הדסה'.

7. שם, עמ' 344.

8. שם, עמ' 346.

9. שם, עמ' 348.

10. שם, עמ' 348—349.

11. שם, עמ' 349.

12. שם.

13. שם, עמ' 350.

'שהינה מעשה שטות במאה העשרים, אך תשתף פעולה עם מדינות ערב. בכך תשכך את חששן שהציונים מ'צגים את האינטרסים האירופיים, האנטי-ערביים, במזרח התיכון. יתירה מזו, כיון שהערבים יבינו שמדינותיהם תהיינה תמיד חזקות מן המדינה היהודית הרי ש'בכך תיפתח הדרך ליחסי הדדיות טובים'.
בסיום נאומו השמיע גולדמן קריאה ברגשת להחלטה ציונית מיידית בזכות תכנית החלוקה. שאם לא כן יהיה הפתרון הריאליסטי היחיד 'נאמנות בריטית ללא הבית הלאומי'.¹⁴

יצאתו הפומבית של גולדמן בזכות תכנית החלוקה היתה בגדר סטייה משמעותית מתכנית בילטמור, שבה תמכו כל הארגונים הציונים בארצות-הברית ואשר נתקבלה כתכניתה הרשמית של התנועה בכנס הציוני בלונדון בקיץ 1945; אם כי מנהיגי ציונית ותיקה העידה ש'כולנו שילמנו מס-שפתיים לתכנית בילטמור'.¹⁵ ברי היה שהאתגר שהציב גולדמן יזכה לתגובה מהירה. ואכן שבועיים לאחר נאום גולדמן בפני הנהלת 'הדסה', הופיע ד"ר עמנואל ניומן (ידידו ואיש-סודו של סילבר ומראשי ההסתדרות הציונית בארצות-הברית) לפני אותו גוף כדי לסתור את טענות גולדמן. ניומן פתח בהתקפה חריפה על הראיון שהעניק גולדמן לכתב ה'ניו-יורק טיימס' ב-11 ביולי 1946. הוא האשים את גולדמן שהציג בצורה לא מדויקת את השקפות מנהיגי ציונות אמריקה בשאלת החלוקה. באשר להצעת גולדמן להביא את שאלת ארץ-ישראל לפני עצרת האו"ם — מבלי שסיכויי פעולה זו הובהרו מראש — טען ניומן שהצעה זו:

is one of the most stupid things we could have said at the moment.¹⁶

אך הדבר החמור ביותר מבחינתו של ניומן היתה העובדה שגולדמן הציע את תכנית החלוקה לפקדי הממשל בוואשינגטון מבלי שנתבקש לעשות זאת, ובניגוד למדיניות המוצהרת של התנועה הציונית:

אני משוכנע לחלוטין שהצעת פשרה כזו — בשעה שאין אנו מתבקשים להתפשר, וכאשר אין מי שמציע לנהל עמנו משא-ומתן על איזו שהיא פשרה, רק סתם לזרוק לחלל האויר הצעות פשרה — משמעותה, מיד וללא-דיחוי, נטישת עמדות קודמות [...] לאחר שפתחת את פיך ואמרת דברים אלה ואחרים, וזאת כמנהיג ציוני, הרי שאתה מחוסל באשר לעמדתך המקורית.¹⁷

עם זאת, לא שלל ניומן מראש את האפשרות של פשרה בעתיד, אך התנגד בכל תוקף לפעולתו העצמאית משוללת הסמכות של גולדמן.¹⁸ ניומן המשיך עוד לטעון

14. שם, עמ' 351.

15. ראיון עם יהודית אפשטיין (אוגוסט 1972), נשיאת 'הדסה' בתקופה הנדונה.

16. פרוטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 31.7.1946, שם, עמ' 376.

17. שם, עמ' 375.

18. שם.

כי פעולותיו העצמאיות של גולדמן ומגעיו עם הממשל בוואשינגטון — וכן של אנשי הסוכנות שם — יוצרים מצב של אנדרלמוסיה בעבודה המדינית הציונית:

[...] אנו פשוט מעמידים את עצמנו שוב ושוב במצב שיד ימין אינה יודעת מה שיד שמאל עושה [...] או שהאחת מבטלת את מעשי השניה.¹⁹

עתה העלה גיומן קובלנות כנגד שיטת העבודה של גולדמן ושל הנהלת הסוכנות שממנה קיבל גולדמן את הוראותיו:

I understand Dr. Goldmann's point of view. There may be merit to it. He explained it to a meeting of the Committee of Eight, made a long and impassioned appeal, not to lose any time, go to London with it [...]. What I do not grant is that he or anyone else was entitled to go to the representative of the American Government and say this is what we want [...]. This sort of thing has been happening repeatedly [...]. Gentlemen have come here from Palestine, officials of the Jewish Agency, very fine persons [...]. They were supposed to work on missions of limited scope: Eliahu Epstein to deal with Arab affairs, finding out what the Arabs are doing here, giving information. As a matter of fact, Mr. Epstein has been conducting perhaps nine-tenths of all political contacts in Washington [...]. Leo Kohn [member of the Political Department of the Jewish Agency] sees people. They take steps, they get things publicized [...] all this without a knowledge of our own representatives in Washington representing the Emergency Council [...]. These people take their instructions from one or two persons, either from Dr. Goldmann here or by long distance calls from Paris and London.²⁰

היכן נעוץ הפתרון לחוסר התיאום? גיומן הציע שינוי רדיקאלי: ביטול ועדת השמונה (גוף שנוצר לאחר הכנס הציוני בלונדון, בקיץ 1945 ושהורכב מ-4 נציגי המפלגות הציוניות בארצות-הברית ו-4 החברים האמריקנים של הנהלת הסוכנות, ושנועד לפקח על העבודה המדינית בארצות-הברית), ביטול נציגות הסוכנות היהודית, והמועצה הציונית לשעת-חירום, והחלפתם בגוף מרכזי אחד שייצג את התנועה

19. שם, עמ' 377.

20. שם, עמ' 378—379.

הציונית.²¹ באשר למשרד הסוכנות היהודית בוואשינגטון, הודה ניומן כי ייתכן שקיימת הצדקה לקיומו — אך רק כורוע של הגוף החדש המוצע על-ידו.²²

ב

מושב הנהלת הסוכנות בפאריס נפתח ביום ששי בבוקר, ב-2 באוגוסט 1946, באוירה קודרת שהוחרפה עוד יותר לאחר הפיצוץ במלון 'המלך דוד' ב-22 ביולי. התנועה הציונית היתה שרויה באחת משעותיה הקשות ביותר: על ראשם של דוד בן-גוריון ומשה סנה ריחפה פקודת-מעצר; כמה מחברי הנהלת הסוכנות והוועד הלאומי (דוד רמז, משה שרתוק, ברנרד ג'וזף ויצחק גרינבאום) היו נתונים במחנה המעצר בלאטרון. מאות היו עצורים ברפיח, וחיפושי הנשק של הצבא הבריטי גרמו הרס רב למספר קיבוצים ובראשם יגור. היחסים עם ממשלת בריטניה והממשל הבריטי בארץ נותקו, והמצב נתדרדר עד-כדי-כך — סיפר לחברי הנהלה הרב יהודה ליב הכהן פישמן, ששוחרר בינתיים ממעצרו — שהנציב העליון הציע לרב הספרדי הראשי עזיאל, שהרב פישמן ישוחרר ממעצר תמורת התחייבות להינזר מפעילות ציונית. הרב עזיאל סירב להיענות להצעה.^{22א}

הישיבה נפתחה בקריאת מברק מסילבר. [...] המבקש ששום מגעים לא יתקיימו עם פקידי הממשל בוואשינגטון [...] ללא התיעצות מוקדמת עמו [...] ²³ אולם בקשתו של סילבר לפעילות מתואמת בוואשינגטון לסיכול תכנית מוריסון-גריידי לא זכתה לתשומת לב רבה. הגברת רוז הלפרין, ממנהיגות 'הדסה', ניסתה להעלות את שאלת היחסים בין נציגות הסוכנות באמריקה והמועצה הציונית לשעת-חירום, אך גם הצעה זו נדחתה. גולדמן הצדיק את פעולותיו ובן-גוריון הציע להבריך לסילבר שלפי שעה לא ישונה המצב הקיים.²⁴ הצעת בן-גוריון נתקבלה.

בראשית הישיבה האזינה ההנהלה לדיווחים על המצב המדיני בארצות-הברית, בארץ-ישראל ובאנגליה. גולדמן דיווח על ההתפתחויות המדיניות בארצות-הברית. הוא שיבח את סטיפן וייז על תמיכתו במתן הלוואה אמריקנית גדולה לממשלת בריטניה 'אם כי ייתכן ומוטב היה לו התיעץ תחילה עם חבריו בהנהגה'.²⁵ אמנם הבחירות הקרובות לקונגרס (בנובמבר 1946), יצרו תנאים נוחים יותר בגלל הודק-קות המפלגה הדמוקרטית לקול היהודי. עם זאת 'קצה נפשם' של הדמוקרטים מתלות זו בקול היהודי 'ורבים אמרו זאת פחות או יותר בפומבי'.²⁶ גם המלחמה הקרה היתה גורם שלילי. בארצות-הברית התחזקו מגמות אנטי-רוסיות וימניות. במצב חדש זה גדלה חשיבותה של הברית האנגלית-אמריקנית

21. שם, עמ' 381.

22. שם, עמ' 381—382.

22א. פרוטוקול מס' 43, ישיבת הנהלת הסוכנות בפאריס, 2.8.1946, עמ' 2. הארכיון הציוני המרכזי (להלן: אצ"מ) Z6/4015.

23. שם, עמ' 1. (מספור העמודים בפרוטוקול ישיבה זו מתחיל מספר פעמים במס' 1).

24. שם.

25. שם, עמ' 4.

26. שם.

והציונים היוו גורם מפריע [לברית] זו.²⁷ מחלקת המדינה — סבר גולדמן — לא היתה עוינת, אם כי אגף המזרח התיכון היה פרו-ערבי. לאחר שסקר את ההתפתחויות מאז פרסום הדוח של ועדת החקירה האנגלית-אמריקנית, עבר גולדמן לדון בפעולות משרד הסוכנות בוואשינגטון בקשר לתכנית מוריסון-גריידי. הוא שיבח את עבודתם של אליהו אפשטיין וטוביה ארזי אשר '[...] פירסמו עובדות ולא תעמולה; הם היו פופולריים בין העיתונאים והפקידים'.²⁸ דוד בן-גוריון, אשר גם הוא ביקר באמריקה זמן קצר לפני פתיחת הישיבה, חלק על הערכתו הפסימית של גולדמן לגבי מצבה המדיני של התנועה הציונית בארצות-הברית. הוא התרשם שדעת-הקהל היתה אף ידידותית יותר מאשר בעבר. תגובת העיתונות האמריקנית לפרשת השבת השחורה היתה שלילית. ואף יותר מכך, שלא כבעבר כאשר הממשל היה לפי דבריו:

*Judenrein, they had now courageous Jews connected with the Government who were not there before, including the State Department. He also referred to the appointment of Ben Cohen.*²⁹

מרת רוז הלפרין, ממנהיגות 'הדסה', היתה תמימת-דעים עם גולדמן, שהמצב המדיני של התנועה הציונית בארצות-הברית 'הורע'.³⁰ אך ל' גלמן, ממנהיגי 'המזרחי' בארצות-הברית, חלק עליה. לדעתו 'השתפר המצב והוא אף טוב יותר מאשר בתקופת רוזבלט'.³¹ הוא חלק שבחים לפעולותיו של סילבר בחודשים האחרונים. עתה נתבהרה איפוא תמונת הישיבה. גולדמן הופיע כבר-סמכא באשר לארצות-הברית, כשהוא ממלא תפקיד כפול: קצין-מודיעין המקבל מידע שוטף על המתרחש בוואשינגטון באמצעות שיחות הטלפון היומיומיות שקיים עם אליהו אפשטיין, מנהל משרד הסוכנות בוואשינגטון, ועם דויד גיילס עוזרו של הנשיא טרומן; ונוסף על כך חבר ההנהלה החותר להתוויית קו מדיני חדש. היעדרו של סילבר מן הישיבה שלל ממנו את האפשרות לסתור את עובדותיו וניתוחיו של גולדמן ואת ההודמנות להטיף למדיניות אחרת.

על המצב באנגליה דיווח הפרופסור זליג ברודצקי, חבר הנהלת הסוכנות בלונדון. ברודצקי הדגיש ששר-החוץ הבריטי נהנה מתמיכה עצומה במדיניות החוץ שלו, 'אין ספק שעתה זוכה בווין [...] באמון ארצו יותר מאשר כל שר-חוץ אחר לפניו. אין ספק שזה כך בעיקר בגלל רוסייה. מפלגת הלייבור הנה אנטי-קומוניסטית לא פחות מהמפלגה השמרנית'.³²

27. שם, עמ' 5.

28. שם, עמ' 7.

29. שם, עמ' 9. בנימין ז. כהן, משפטן יהודי מבריק (ממעצבי חקיקת ה'ציון דיל') כיהן אז בתפקיד הבכיר של יועץ (Counselor) במחלקת המדינה.

30. שם, עמ' 10.

31. שם.

32. שם, עמ' 1.

לבד מחריגים ספורים תמכה דעת-הקהל במדיניות הממשלה בשאלת ארץ-ישראל, אם כי היתה לרגע התעוררות רגשות אהדה ליהודים, כתוצאה מתמיכתו של סטיבן וייו — שנודעה בציבור — במילוה האמריקני לבריטניה. אך תמיכה זו התנדפה עם פיצוץ מלון "המלך דוד" שחיבל במצב לחלוטין.³³ באשר ליחס הבריטים כלפי פתרון מדיני בארץ-ישראל מסר ברודצקי 'שרעיון המדינה היהודית [בכל ארץ-ישראל] — במחשבתם של הנוצרים — ירד למעשה מן הפרק [...]. הרעיון שקנה לו שביטה הוא חלוקה.³⁴ ברודצקי סיים את סקירתו באומרו, שביטוי מובהק למצב באנגליה לאחרונה 'היתה רשימה קצרה ב"אובנורבר" שנאמר בה כי ההתפוצצות במלון "המלך דוד" היתה סופה של הציונות. היהודים ברחבי המדינה התנהגו למופת [...]. כללית, היתה העמדה היהודית טובה מאוד במצב-ביש זה שבו מצאו עצמם יהודי בריטניה.³⁵

ביום ששי, 2 באוגוסט, 1946, טילפן מוואשינגטון דויד נילס, עוזרו של הנשיא טרומן, לגולדמן ששהה בפאריס, והודיעו שהנשיא עומד לכנס ביום רביעי הקרוב ישיבה, שבה ישתתפו שלושת חברי ועדת הקבינט לשאלת ארץ-ישראל, שלושת חברי המשלחת של הנרי גריידי, וששת החברים האמריקנים של ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית. גולדמן גם מסר לישיבת ההנהלה שניילס ביקש שחבר ההנהלה, שיהא מוסמך לנהל משאומתן, יטוס לוואשינגטון ויצג לפני הממשל 'את דרישות המינימום של הסוכנות בענין ההצעות הבריטיות החדשות.³⁶ למחרת נתקבל מברק מסילבר לבן-גוריון, שבו הודיע סילבר על כינוס הישיבה שנועדה ליום רביעי, שבעה באוגוסט:

Our friends [B. Crum and J. McDonald] wish to know what line to take when they meet jointly next Wednesday. They will of course press for immediate unqualified immigration of one hundred thousand but if impelled to consider permanent arrangement, they wish to know which of the two alternatives they should press for. Shall it be report of twelve [Anglo-American Inquiry Committee] as basis or report of six [Morrison-Grady]? Feeling here among our friends is unless genuine viable partition with independence is possible, the first [Anglo-American Inquiry Committee] alternative is preferable, assuming that no negative commitment on ultimate Jewish state is incorporated. Disturb-

33. שם, עמ' 3.

34. שם, עמ' 5.

35. שם, עמ' 6.

36. שם, 3.8.1946, עמ' 1; *The Autobiography of Nahum Goldmann*, New York 1969, p. 232

ing reports from Paris in *Times* this morning that Zionist leaders are prepared to accept division report of six with negligible modifications. Cable or telephone immediately. Address, Mayflower Hotel, Plymouth, Mass. Regards, Silver.³⁷

הנהלת הסוכנות בפאריס קיבלה שתי ידיעות, זהות למראית-עין, מארצות-הברית (של ניילס ושל סילבר), אך בקריאה זהירה יותר מתגלה השוני שביניהן. סילבר ביקש החלטת ההנהלה על-מנת שהוא יוכל להנחות את ברטלי קראם וגיימס מקדונלד (ידידי הציונות בוועדת החקירה האנגלית-אמריקנית), אם תעלה שאלת הפתרון הסופי על הפרק. סילבר לא הזכיר במברקו אפשרות של בטילת יוזמה מדינית חדשה. עם זאת השתמע ברור ממברקו, שבדעתו לנהל את המאבק בווא-שינגטון. ואילו גולדמן הציע לשלוח לפגישה עם הנשיא טרומן — חבר ההנהלה, שיביא עמו הצעת-נגד לתכנית מוריסון-גריידי (גולדמן היה המועמד היחיד לשלי-חות זו) — ועל-ידי-כך להבטיח המשך תמיכת הנשיא. הצעת-הנגד, אמר גולדמן תהא 'הקמת מדינה יהודית בחלק מתאים של ארץ-ישראל'.³⁸

מה היה טיעונו של גולדמן? התנועה הציונית, לדבריו, עמדה אותה שעה לפני ברירה אחת משתיים: לתמוך במדיניות 'הציונות המהפכנית'³⁹ של בן-גוריון (שמשמעותה ניתוק הקשר עם בריטניה והצטרפות לאומות הקטנות ולגורמים אחרים הפועלים לגירוש בריטניה מן המזרח הקרוב); או נסיון אחרון להשיג הסכם עם בריטניה.⁴⁰ הקו האקטיביסטי של בן-גוריון, המשיך גולדמן, יהפוך את התנועה הציונית לתנועה בלתי-ליגאלית, וכתוצאה מכך, היא תאבד רבים מתומכיה היהודים והנוצרים.⁴¹ ברי שהמצב לא הצדיק את הקו של בן-גוריון. לפיכך הציע גולדמן, לנצל את תלותה הקיצונית של בריטניה בסיוע אמריקני, כמנוף לשינוי המצב. העובדה שהנשיא טרומן סירב לחתום על תכנית מוריסון-גריידי 'הדהימה והיכתה בהלם [את הבריטים], והמחישה את עוצמתנו באמריקה'.⁴² טרומן יכול להשיג מן הבריטים היום יותר מאשר לפני עשרה ימים, ואילו גריידי מעולם לא ניסה להשיג משהו מהם.⁴³

בצורה היפותטית שירטט גולדמן את התסריט דלהלן: הציונים יכלו, כאפשרות אחת, להציע לטרומן, להפסיק לחלוטין את מעורבותו בשאלת ארץ-ישראל (הצעה שתשמח את לבו ואת לב מחלקת המדינה). במקרה כזה עשויים האנגלים: (1) להמ-

37. מברק סילבר לבן-גוריון, 3.8.1946. גנון וייצמן. הפיסוק הוכנס על-ידי המחבר.

38. פרוטוקול ישיבת הנהלת הסוכנות בפאריס, 3.8.1946, עמ' 4, אצ"מ Z6/4015.

39. שם, עמ' 3.

40. שם.

41. גולדמן לשופט פליכס פראנקפורטר, 3.8.1946. הארכיון הציוני, ניו-יורק.

42. פרוטוקול ישיבת הנהלת הסוכנות בפאריס, 3.8.1946, שם, עמ' 4, אצ"מ Z6/4015.

43. שם.

שיך במדיניות הסטאטוס קוו או 2) להביא את בעיית ארץ-ישראל לפני עצרת האומות המאוחדות. בעצרת יפעלו גורמים נוספים: הרוסים והערבים; האנגלים — על-ידי שימוש בזכות הוטו — יוכלו למנוע כל פתרון אנטי-בריטי, ובינתיים ימשיכו במצב הקיים. אפשרות אחרת — שהציונים יציעו לנשיא לנהל מדיניות קונסטרוקטיבית ולשפר את תכנית מוריסון-גריידי, שתיהפך מכוח הגיונה הפנימי לתכנית חלוקה. התכנית שגולדמן הציע להגיש לנשיא טרומן כללה, איפוא, את היסודות דלהלן: 1) חלוקה סבירה של הארץ לפי תכנית פיל בתוספת הנגב. 2) עליה מיידית של מאת אלף העקורים מאירופה. 3) שלב מעבר שיימשך שנה או שנתיים. גולדמן סיים את נאומו בקריאה נרגשת בהצביעו על הדילמה האכזרית שניצבה עתה לפני הציונות:

All this presupposes one decision, that we are ready to accept partition. For years we have postponed discussion of this issue. We were afraid of internal differences of opinion. We are afraid to play out the cards and to take positions. I have always warned that the time will come when we will have to decide without notice, and this is the moment. Unless we are ready to tell the President that we are ready to accept the Jewish State in an adequate part of Palestine, it is no use going to Washington and trying to obtain these improvements [...]. I know it is a tragic decision, but we have only the choice between two things: British rule with the White Paper policy, or a Jewish State in part of Palestine.⁴⁴

הוויכוח על הצעת גולדמן נערך בלחץ המועד הצפוי של המראת השליח לוואשינגטון. הדעות בישיבת יום א', הארבעה באוגוסט, היו חלוקות. בן-גוריון התנגד לגישה של בהילות הגורסת: עתה, או — לעולם לא! עלינו לדעת היכן אנו עומדים. הדיונים בוואשינגטון יהיו ביום רביעי. בהחלט אין צורך שניכנס לפאניקה. הבעיה היהודית אינה יכולה להיפתר ביום אחד [...], עלינו לדרוש דבר אחד — מדינה יהודית בארץ-ישראל, או בחלק מארץ-ישראל.⁴⁵

בן-גוריון היה איתן ותקיף בדעתו; הוא התנגד לפשרה בין תכנית מוריסון-גריידי וחלוקה (הצעה שטרומן אמנם הציע לאחר מכן). הוא הסכים להצעה של חלוקה והציע לנסח את ההנחיות לשליח לוואשינגטון דלקמן: 'על גולדמן לומר בוואשינגטון, שאם נקבל [הצעה] למדינה יהודית, הרי שהוא יקבלנה בשם עמיתיו ואז נביאנה לפני הקונגרס. אם זוהי ההנחיה שלו, הרי שאני תומך בנסיעת גולדמן

44. שם, עמ' 4.

45. שם, עמ' 5.

לוואשינגטון; פירושו של דבר שהוא יאמר "כן" למדינה יהודית ו— "לא" לכל הצעה אחרת.⁴⁶

ביום שני בבוקר, 5 באוגוסט, נפתחה הישיבה המכרעת בפאריס. גולדמן לחץ לקבלת החלטה מהירה מאחר שמטוסו עמד להמריא לוואשינגטון בתוך שעות מעטות. הוא הקדים את נאומו באמרו שאין הוא כה נלהב לנסיעה, 'הגיע מברק [מעמנואל] ניומן האומר שאל לו לבוא, מאחר שסילבר ניהל את הפעילות בוואשינגטון, ושלואר היחסים בינו [גולדמן] וסילבר, הרי מוטב שמישהו אחר יבוא'.⁴⁷ ההאשמה שהטיח בו בן-גוריון, כאילו נקט גישה מבוהלת, הכעיסה את גולדמן. הוא טען כי כל שאיפתו היתה 'למצוא מוצא', ובשום-פנים ואופן לא היה מוכן לטוס לוואשינגטון על סמך ההנחיות שהציע בן-גוריון, שהרי אלו לא הותירו לו מירווח תמרון, וברי היה לו שנוסחת בן-גוריון תידחה על-ידי טרומן:

I refuse to go to Washington merely to ask for a Jewish State. For that a telegram would be enough, addressed to Silver [...]. But I cannot possibly go to the President with such a proposal since the President at least is not a friend of ours: he is only under great pressure in our favour, and also against us [...]. It takes years to establish a State. In the meantime, what should happen to the 100,000 in the camps?⁴⁸

לבסוף הציע גולדמן לבקש מטרומן תמיכה עקרונית:

1. בחלוקה כפתרון מדיני סופי — וזאת משום שלא ניתן להפריד את שאלת עלייתם של מאת-אלף העקורים מבעיית הפתרון המדיני.⁴⁹
 2. בשלב ביניים שבו תבוצע עליה מיידית של מאת-אלף תוך כדי הענקת סמכות לסוכנות היהודית לפקח על העליה ועל המדיניות הכלכלית.⁵⁰
- חיים גרינברג, מנהיגם של 'פועלי-ציון' באמריקה, הועיד לשליחות גולדמן יעד אחד בלבד: להביא לידי-כך שטרומן יסרב לאמץ את תכנית מוריסון-גריידי. בעקבות הערותיו העוינות, כמעט אנטי-יהודיות, של טרומן, בעת פגישתו עם ג'ימס מקדונאלד ועם משלחת חברי הקונגרס (הפגישה נתקיימה ב-27 ביולי 1946), שלא ניתן להשביע את רצונם של היהודים, ושהם לא יכתבו את ההיסטוריה של ארצות-הברית 'אף לא את ההיסטוריה שלי',⁵¹ טוב היה, לדעת גרינברג, שאמריקה תסתלק

46. שם, עמ' 6.

47. פרוטוקול ישיבת הנהלת הסוכנות בפאריס, 5.8.1946, שם, עמ' 1, אצ"מ Z/4015.

48. שם; הדו"ח של יהודית אפשטיין, ישיבת הנהלת 'הדסה', 21.8.1946, שם, עמ' 417. ארכיון 'הדסה'.

49. שם.

50. פרוטוקול ישיבת הנהלת הסוכנות בפאריס, 5.8.1946, עמ' 1-2, אצ"מ Z/4015.

51. שם, עמ' 2.

ממעורבותה בשאלת ארץ-ישראל. סטיפן וייז הציע, נוכח היריבות בין סילבר לגולדמן, שהשליח יהיה לואי ליפסקי ולא גולדמן. שני חברים אמריקנים נוספים של הנהלה, ד"ר ישראל גולדשטיין ורוז הלפרין הדגישו שלא ניתן להפריד בין שליחות גולדמן ופעילות המועצה הציונית לשעת-הירום (דהיינו, סילבר). סירובו של טרומן לחתום על הצעותיו של גריידי, הצהיר גולדשטיין, '[...] נבע אך ורק מן הלחץ הכבד שהופעל עליו על-ידי הציונים. הנשיא טרומן היה מודאג בעיקר בשאלת המשך קיומה של המפלגה הדמוקרטית בשלטון בשנים הבאות, וזהו הדבר היחיד אשר עליו אנו יכולים כיום להישען'.⁵² רוז הלפרין, אם כי תמכה בדעת גולדשטיין, סברה ששליחות גולדמן חייבת להתבסס על 'העובדה שקיימת תנועה ציונית חזקה באמריקה. עם זאת, חלקה מנהיגת 'הדסה' בחריפות על הדגשת גולדשטיין את חשיבות הקול היהודי באמריקה:

As for the Jewish vote in America, I must stress that we have not got it in our pocket, and the Government knows it. The Jewish vote might prove a great danger and we might kill ourselves with it [...]. We are Americans as well as Jews. Therefore, we must not regard the Jewish vote as the most important thing for us. We must go to Washington on the basis of the fact that there is a strong Zionist movement in America.⁵³

לואי ליפסקי, המנהיג הוותיק של הסתדרות ציוני אמריקה (Z.O.A.), היה הדובר האחרון בדיון. מצויד בידעיה מעמיקה ונסיון עשיר של פעילות ציונית בארצות-הברית, ניתח ליפסקי את הצעת שליחות גולדמן. ליפסקי שלל את השליחות: 'הא זה נסיון-שווא, טען, לדחות את תכנית מוריסון-גריידי ובו בזמן לשלוח את גולדמן לנהל משא-ומתן על בסיס אותה תכנית, כפי שודאי יעשה. השליחות תגרום להתנגשות עם סילבר ואנשיו, שמוזה שבועיים היו עמלים כדי להביא לדחיית תכנית מוריסון-גריידי. ליפסקי חזה מראש את הסכסוכים הפנימיים ששליחות גולדמן תוליד. כדי למנוע אותם הציע בסיום דבריו: 'הדבר ההגיוני ביותר שעלינו לעשות הוא להבריק את הנחיותינו לסילבר, ולאפשר לו לבצען'.⁵⁴

עתה ניגשה הנהלת הסוכנות להצבעה כשלפניה ארבע הצעות: אליעזר קפלן הציע 'להשתמש בתכנית מוריסון-גריידי כנקודת מוצא'⁵⁵ ובתוך כך לדרוש שינויים: שטח ואוטונומיה גדולים יותר. הצעותיהם של בן-גוריון ומשה סנה היו כמעט זהות: הם דחו את תכנית מוריסון-גריידי והציעו ליפות את כוחו של גולדמן

52. שם, עמ' 5.

53. שם.

54. שם, עמ' 6.

55. פרוטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 21.8.1946, עמ' 8. ארכיון 'הדסה'.

לנהל משא-ומתן רק על מדינה יהודית. לבסוף הגיש גולדמן את הצעתו המפורטת המובאת בשלמותה להלן:

- 1) The Executive of the Jewish Agency regards the British proposals based on the Report of the Committee of Six and as announced by Mr. Morrison in the House of Commons, as unacceptable as a basis of discussion.
- 2) The Executive is prepared to discuss a proposal for the establishment of a viable Jewish State in an adequate area of Palestine.
- 3) As immediate steps for the implementation of Paragraph 2, the Executive puts forward the following demands: (a) the immediate grant of 100,000 certificates and the immediate beginning of the transportation of the 100,000 to Palestine; (b) the grant of immediate full autonomy (in appointing its administration and in the economic field) to that area of Palestine to be designated to become a Jewish State; and (c) the grant of the right of control of immigration to the administration of that area in Palestine designated to be a Jewish State.⁵⁶

הצעה זו נתקבלה ברוב גדול. לאחר מכן נערכה הצבעה על הצורך בשליחות וגם הפעם תמך בה רוב מכריע. גולדמן הציע או לשלוח שניים מחברי ההנהלה. גם הצעה זו נתקבלה בתנאי 'שניתן למצאם'.⁵⁷ סטיפן וייז הציע את ליפסקי כשליח אך הלז סירב בטענה שהשליחות 'מיותרת'.⁵⁸

לבסוף נערכה הצבעה על בחירתו של גולדמן כשליח. תשעה מחברי ההנהלה הצביעו עבורה ושלושה נמנעו. ד"ר ישראל גולדשטיין הודיע שישתתף בהצבעה בתנאי ש'השליח לוואשינגטון יפעל רק בשיתוף ובאמצעות המועצה הציונית לשעת-חירום'. בן-גוריון טען שתנאי זה אינו חוקי. שהרי הסוכנות היהודית אינה תלויה במועצה הציונית.⁵⁹

לאחר שנתקבלה ההחלטה לשלוח את גולדמן לדון על תכנית החלוקה, הבריך בן-גוריון לסילבר והודיעו שההנהלה החליטה לדחות את תכנית מוריסון-גריידי

56. פרוטוקול ישיבת הנהלת הסוכנות בפאריס, 5.8.1946, אצ"מ Z6/4015.

57. שם, עמ' 7; פיסקה מס' 1 נתקבלה פה-אחד; בעד פיסקה מס' 2 הצביעו עשרה, חבר אחד הצביע נגד, ואחד נמנע; אלה שאינם-חברים הצביעו בעד — חמישה, וארבעה נמנעו.

58. שם.

59. שם.

ושגולדמן עומד להגיע לוואשינגטון עם הנחיות מדויקות. אני מקוה ששניכם תפעלו בשיתוף פעולה מלא ובהרמוניה, ושיעלה בידך להשתתף בדיונינו [בפאריס].⁶⁰ ביום שני, 5 באוגוסט 1946, ערב המראתו מפאריס לניו-יורק, הבריק נחום גולדמן לדויד נייילס בבית הלבן וביקשו להסדיר עבורו פגישה עם דין אצ'יסון וכן ראיון שלא לפרסום עם הנשיא טרומן. לטטיפן ויין, פטרונו וידידו, כתב גולדמן מכתב קצר ששיקף את חששותיו ערב שליחותו: 'ניסיתי להשיגך אך לא הצלחתי. אני ממריא בשעה שלוש. הפצתי לקבל את ברכתך הן כרב והן כחבר. יודע אתה טוב מאשר כל אדם אחר כמה אני זקוק להם [...] אני תקוה, שאם הכל יהיה כשורה, אזי אחזור ביום ראשון. אם העניינים יתנהלו באופן גרוע והנשיא יחליט לקבל את הדין-חשבון של [מוריסון]-גריידי [...], אחזור מוקדם יותר — לא כמנצח, אך בהרגשה שמילאתי חובתי'.⁶¹

גולדמן אף ביקש את ברכתו של בן-גוריון והודיעו שכבר הבריק לסילבר, בבקשה לפגשו בניו-יורק מיד עם הגיעו. לבסוף ביקש גולדמן מבן-גוריון לפרסם ביום שני את דבר השליחות 'שהרי בלא-הכי הדבר לא יוכל להישאר — ואין אף צורך שיישאר — בחזקת סוד'.⁶²

ג

הפעילות המדינית הציונית עברה עתה לאמריקה. גולדמן הגיע לשם ביום שלישי, 6 באוגוסט 1946. הוא נפגש עם סילבר במלון 'קומודור' בניו-יורק והראה לו את הנחיותיו. לאחר מכן נסעו השניים יחדיו לוואשינגטון.⁶³ לפי עדותה של יהודית אפשטיין, ממנהיגות 'הדסה', קיבלה הנהלת הסוכנות בפאריס ידיעות מניו-יורק (כפי הנראה שלחן גולדמן), שסילבר 'הבין את המצב ושיתף פעולה'.⁶⁴ באותו ערב, ה-6 באוגוסט, נפגשו גולדמן, סילבר והסגל של הסוכנות והמועצה הציונית לשעת-חירום במלון 'סטטלר' בוואשינגטון לדיון על השליחות ועל הגישה לממשל של הנשיא טרומן.⁶⁵ מקורות ממחנהו של סילבר מוסרים שגולדמן סיפר לנאספים על ישיבת ההנהלה בפאריס שבה הועלתה הצעת החלוקה. לדבריו היתה תמיכה חזקה לרעיון החלוקה באנגליה: בקרב העתונות, במפלגה השמרנית, ואפילו בין חברי הקבינט. דרושה פעולה למען לחץ אמריקני שיניע את ממשלת בריטניה להסכים לחלוקה.

כשהגיע הדיון לשאלת הטקטיקה הרצויה, חזר סילבר על עמדתו הקודמת — שתהא זו שגיאה להציע חלוקה. תחת זאת מוטב ללחוץ למען עליית מאה אלף העקורים

60. מברק בן-גוריון לסילבר, 5.8.1946, ארכיון סילבר.

61. גולדמן לויין, 5.8.1946. ארכיון ויין.

62. גולדמן לבן-גוריון, 5.8.1946. ארכיון ויין.

63. פרוטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 21.8.1946, עמ' 12. ארכיון 'הדסה'.

64. שם.

65. הרב ליאון י' פויאר, 'תזכיר על החזית המדינית הציונית', אוגוסט-ספטמבר 1946, עמ' 5, הארכיון הציוני, ניו-יורק.

ולמען ביצוע המסקנות המיידיות של ועדת החקירה האנגלית-אמריקנית. אם שאלת החלוקה, המשיך סילבר, תעלה בדיוני ששת החברים האמריקנים של ועדת החקירה האנגלית-אמריקנית עם חברי משלחתו של גריידי —

[...] If someone of that group [the joint meeting of the Anglo-American Inquiry Committee and Grady] were then to ask about the attitude of the Jewish Agency towards [partition] [...] the representative of the Jewish Agency would then be in a position to indicate that under the pressure of present conditions it would be prepared to consider partition as a possible compromise solution.⁶⁶

אולם סילבר התנגד בתוקף ליוזמת הסוכנות להגיש את תכנית החלוקה לממשל בוואשינגטון, וטענתו היתה, שמרגע הגשתה היא נפעלת מכוח עצמה —

the new 'maximalist' Zionist position, beyond which it becomes impossible to go and from which the British can always proceed to do *their* whittling down. [Emphasis in original].⁶⁷

לפי דיווחו של ליאון פויאר, איש-אמונו של סילבר, מסתבר שהטקטיקה של סילבר נתקבלה על דעת הכל, ובכלל זה גולדמן שהסכים (לפי גירסת האוטוביוגרפיה של סילבר), לא להציע חלוקה אלא ללחוץ לקבלת המסקנות המעשיות של ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית (שהחשובה בהן היתה ההמלצה להתיר עליית מאה אלף עקורים). אולם, לפי אותה גירסה, אם הצעת החלוקה תוצע לגולדמן על-ידי הממשל בוואשינגטון, הרי מוסכם שעליו למסור לידיעת בני-שיחו את תוכן הפיסקה השניה בהחלטת ההנהלה בפאריס, שממנה משתמעת בבירור הנכונות לדון בתכנית חלוקה.

מן הראוי לציין, שסילבר התנגד במשך זמן רב לתכנית החלוקה, אם כי הצהיר על נכונותו לויתורים גדולים אם אפשר יהיה להשיג מדינה יהודית עתה [ההדגשה במקור]. אבל כיון שלא האמין בסיכויי קבלת תכנית החלוקה, גרס שהמדיניות הנבונה ביותר היא לפעול למען כל תכנית שתביא לחיזוק המיידים של הישוב.⁶⁸ ישיבת הנהלת המועצה הציונית לשעת-חירום נתכנסה בוואשינגטון ביום רביעי, ה-7 באוגוסט, בשעה ארבע אחר הצהריים, כדי להאזין לסקירתו של גולדמן, שהופיע לישיבה 'באיחור של שתיים'.⁶⁹ סילבר, שפתח את הישיבה, דיווח על פגישת הלילה הקודם עם גולדמן וקרא באזני הנוכחים את החלטת הנהלת הסוכנות,

66. שם.

67. שם.

68. שם, עמ' 6.

69. שם.

אשר רק חלקה הראשון — דחיית תכנית מוריסון-גריידי — פורסם. הוא חזר על התנגדותו לכך שגולדמן יציע לממשל תכנית חלוקה וביקר את הנהלת הסוכנות על שאימצה תכנית חלוקה בעוד אשר שום תכנית כזו לא הוצעה לתנועה הציונית.⁷⁰ גולדמן, שהופיע באיחור רב בגלל פגישה קודמת עם דין אצ'יסון (אך זאת לא סיפר לנואספים), החל להסביר לחברי המועצה את הנסיבות שגרמו להנהלת הסוכנות שתאמץ את תכנית החלוקה: 'שלושת חברי "המזרחי" נתנו לה את הסכמתם;

היתה זו החלטה טראגית שנתקבלה, כפי שהוערך אז, במצב נואש'.⁷¹

בתשובה לשאלה האם החלטת החלוקה של הנהלת הסוכנות תוגש לממשל בוואשינגטון, השיב גולדמן 'בוודאי' שהרי זאת היתה, כך אמר, תכלית שליחותו. כן נשאל גולדמן 'מי יחליט על הזמן המתאים?' (להגשת ההחלטה), ועל כך השיב: 'כל אחד'.⁷² הוא אף הסביר שקיבל מהנהלת הסוכנות הוראה להודיע לממשל על דחיית תכנית מוריסון-גריידי, 'וכאשר נשאל — מה הצעתך? היתה התשובה: חלוקה'.⁷³

עתה חזר גולדמן שוב על נימוקיו בזכות תכנית החלוקה, שאותם העלה בפני הנהלת 'הדסה' ובישיבה בפאריס, והצהיר שלאחר 'השבת השחורה' ההתנגדות מטעם 'ההגנה' תביא לחורבן הישוב'.⁷⁴

הדיון נגעל בדברי סילבר שחזר על עמדתו הבסיסית:

[...] it might be possible to come to an agreement without biting into the real issue at the moment. He was prepared to pay a large price for a real Jewish State in Palestine, but he did not think that we could get it at this time.⁷⁵

סילבר הבין את משמעות החלטת ההנהלה בפאריס כך, שאם תוצע חלוקה, לא תידחה ההצעה על הסף, אלא תובא לדיון ולהחלטה במוסדות המוסמכים. עם זאת טען סילבר שהחלטת פאריס —

[...] is not a mandate to Dr. Goldmann or to Dr. Silver or to the Council to go to the President [...] or to Mr. Acheson or to anybody else and say that the Jewish Agency Executive is in favor of partition and we want to press for it [...]. If a proposal emanates, Dr. Goldmann or he

70. שם.

71. פרוטוקול המועצה הציונית לשעת-הירום, 7.8.1946, עמ' 2. ארכיון סילבר.

72. שם.

73. שם.

74. שם, עמ' 3.

75. שם.

would be called in and asked whether we are prepared to consider the proposal of partition.⁷⁶

גולדמן הביע את הסכמתו לסיכום סילבר. 'יהיה עלינו להמתין ולבחון את החלטת ועדת התשעה [חברי ועדת החקירה האנגלית-אמריקנית וועדת גריידי]'.⁷⁷ הוא הסביר שהמצב עשוי להשתנות במהרה, ועם זאת, הדגיש שהנהלת הסוכנות '...] שומרת לעצמה את הזכות לשאת ולתת עם כל הממשלות, כולל ממשלת ארצות-הברית, אך כמובן שההנהלה תנהל משא ומתן בשיתוף עם חברי המועצה [הציונית לשעת-חירום]'.⁷⁸

הישיבה בהשתתפות גולדמן ננעלה באוירת התפייסות. סילבר הצהיר שהודעתו והודעת גולדמן — 'were both in agreement'⁷⁹ אך לא היה בכוחה של אוירה זו למנוע את ההתפוצצות — שנחותה כבר בישיבת פאריס — בוירה הציונית הפני-מית. גולדמן היטיב לדעת שסילבר הוא אישיות בלתי-רצויה בעיני טרומן ודין אצ'יסון;⁸⁰ וכן גם כי סילבר, ניומן וסיעתם סבורים שעצם השליחות יסודה בטעות טקטית גסה ואף התרעמו מאוד על חדירת גולדמן לתחום אחריותם ופעי-לותם. לנוכח מכשולים בסיסיים אלה, מסתבר שגולדמן החליט להתגבר על התנגדות סילבר והמועצה הציונית לשעת-חירום על-ידי פעולת-הטעיה. גולדמן, הדיפלומט המנוסה, היתה לו תמיד נטיה לפעילות עצמאית, וקשה להניח שהיה מוכן לקבל הנחיות מסילבר או מניומן. הוא הגיע לוואשינגטון עם תכנית מפורטת והחלטה נחושה לפתוח במתקפה דיפלומטית שתביא להישג מידי. מדוע אם כן לא גילה את כל קלפיו ותכניתו לסילבר ולהנהלת המועצה הציונית? עם שובו לפאריס הסביר גולדמן להנהלה שחשש מדליפות ואולי אף [היתה קמה] התנגדות מאורגנת, שהיתה עלולה למנוע אותו מלבצע את המנדט שהוענק לו על-ידי הנהלת הסוכנות.⁸¹

לפי עדותו של גולדמן איש המפתח בתכניתו היה דין אצ'יסון, שכיהן באותה עת כשר-החוץ בפועל, ואף היה חבר בוועדת הקבינט לענייני ארץ-ישראל. דין אצ'יסון היה מקורב לנשיא ואף זכה באמונו המלא. הוא נבחר איפוא על-ידי גולדמן כאגוז ראשון לפיצוח. פגישתם נערכה ביום רביעי, 7 באוגוסט, בשעות אחר-הצהריים. גולדמן דיווח לאצ'יסון על הישיבה בפאריס ועל הסיבות שהניעו את הנהלת הסוכנות לזחות את תכנית מוריסון-גריידי כבסיס לשיחות עם הבריטים. לפי דיווח מאוחר יותר של נשיאת 'הדסה', אמר אצ'יסון לגולדמן:

The Government had decided to wash its hands of the

76. שם, עמ' 4.

77. שם.

78. שם.

79. שם.

80. ראיון עם נחום גולדמן (יוני 1973).

81. פרוטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 21.8.1946, עמ' 15. ארכיון 'הדסה'.

whole business; they had done everything with the British, but they are not breaking with Britain on this issue.⁸²

אצ'יסון היה סבור שהממשל יוכל לתמוך בהצעת גולדמן. עתה ניגש גולדמן לתאר את פרטי תכניתו ואת יתרונותיה של תכנית החלוקה ליהודים, לערבים ולבריטים.

תכנית זו תענה לצרכי היהודים באשר לריבונות ולעליה. יתירה מזה, הוא הבטיח לאצ'יסון 'שיכול לערוב שהסוכנות, מרבית היהודים וידידי הציונות בארצות-הברית יתמכו בתכנית מעין זו'.⁸³ גם האנגלים יצאו נשכרים מן החלוקה, כיון שהמדינה היהודית תראה באנגליה את בעלת-בריתה ותעניק להם זכות להשתמש בבסיסים צבאיים. הערבים גם הם יצאו נשכרים, שהרי השטח המיושב בצפיפות על-ידי הערבים [יהודה ושומרון] יצורף לעבר-הירדן, ובכך תיהפך ממלכתו של עבדאללה למדינה בת-קיימא.⁸⁴

גולדמן סיפר כי הטענה המכרעת אשר שיכנעה את אצ'סון היתה שתכנית החלוקה תהיה הפתרון הטוב ביותר מבחינת האינטרס האמריקני:

הנה אתם כמונו ונכנסתם למבוך. הנשיא שלכם דרש ארבע פעמים [מהברי-טים] שיתנו מאה אלף רשיונות עליה ולא נתנו. איזה ביון בדבר. ואם ידרוש פעם חמישית, שוב לא יתנו. מדוע לא יתנו? [...] הוא [גולדמן] אמר: אני מבין את האנגלים שאינם נותנים, כי הם רוצים בפתרון סופי, ולכן הכרחי פתרון סופי. מצד שני, אם תקבלו את תכנית גריידי, אתם יודעים היטב שהיהודים לעולם לא יקבלו את התכנית הזאת ולא ילכו למשא-ומתן, יצא שגם אתם בוגדים, אתם שלחתם קודם ועדת חקירה והיא הגיעה למסקנות אחרות לגמרי מוועדת גריידי; זרקו את המסקנות שלהם וקיבלו את מסקנות גריידי, ויצא שהנשיא יצא ברע גם לגבי האנגלים וגם לגבי היהודים, ויש בכל זאת בחירות, מוכרחים למצוא איזה שהוא מוצא, והנה המוצא. עליך לדעת כי זוהי פשרה גדולה וקשה מצדנו, תמיד התנגדנו לזה, אבל עכשיו כדי לצאת מהמבוך הסכמנו לכך, אולם עליך לדעת שזו הפשרה האחרונה.⁸⁵

אצ'יסון אמר שגולדמן 'היה] המנהיג הציוני היחיד החשוב לא רק על טובת היהודים (עם אגואיסטי, לדבריו, הדואג רק לעצמו), אלא גם על טובתה של ארצות-הברית'.⁸⁶ לפי עדותו של גולדמן, קיבל אצ'סון את תכנית החלוקה, ואמר שיהא מוכן להילחם למענה, בתנאי שגולדמן יצליח לשכנע גם את דויד גיילס (עוזרו של

82. שם, עמ' 13.

83. מברק אצ'יסון לשגריר הארימן בלונדון, 12.8.1946, *FRUS*, 1946, VII, עמ' 680.

84. שם, עמ' 681.

85. דיווחו של אליהו דובקין שהשתתף בישיבת ההנהלה בפאריס, לוועדה הפוליטית של מפא"י, 26.8.1946, עמ' 5. ארכיון מפלגת העבודה, תיק 24/46.

86. 'ראיון עם ד"ר נחום גולדמן', דבר, 4.5.1973, עמ' 12.

הנשיא לעניינים יהודיים), את שר האוצר סניידר ואת שר המלחמה פטרסון (חברי אצ"סון בוועדת הקבינט לענייני ארץ-ישראל). תחילה הציע אצ"סון לגולדמן להיפגש גם עם הנשיא, אך שינה את דעתו והעדיף שניילס ישכנע את טרומן.⁸⁷ שר-החוץ בפועל אף ביקש ללמוד על תגובתה של יהדות אמריקה לתכנית החלוקה. הוא הסביר שאם תותקף התכנית על-ידי חלקים גדולים מיהודי ארצות-הברית עקב הוויתור על חלק מארץ-ישראל, הרי שלא יוכל או להילחם למען התכנית.⁸⁸ גולדמן השיב שלדעתו יתמוך רוב יהודי אמריקה בתכנית. כאשר שאל אצ"סון 'ומה באשר לסילבר?' השיב גולדמן שסילבר לא התנגד לתכנית. ההבדלים ביניהם, הסביר, היו 'טאקטיים' בלבד.⁸⁹ אמנם הרביוניסטים וקבוצת פיטר ברגסון יתקיפו את התכנית, המשיך גולדמן, אך אצ"סון לא התרשם מחשיבותם. גם כאשר הזכיר גולדמן את המועצה האמריקנית למען היהדות [גוף אנטי-ציוני קיצוני] ציין אצ"סון שידוע לו כי הם מיצגים רק מיעוט קטן. אצ"סון הוסיף לחקור: 'מה עמדתו של פרוסקאור [נשיא הוועד היהודי האמריקני]? אנו מכירים בחשיבותו. הוא אף שאל לתגובתם האפשרית של הסנאטורים הפרו-ציונים ואגנר ומיד, וגולדמן הבטיחו שתמיכת מרבית הסנאטורים מובטחת, אם כי לא יוכל היה לערוב לעמדתם של הסנאטור לשעבר ג'ילט ולזו של הסנאטור טאפט. נראה שאצ"סון לא ייחס לאחרונים משקל רב, אך הדגיש את חשיבות תמיכתם של הסנאטורים 'ברקלי, פֶּר, מיד ודומיהם'.⁹⁰

האגוז הראשון פוצה. עתה נפגש גולדמן עם דויד נייילס, שלא היה ציוני, ושיכנעו שהחלוקה היא הפתרון היחיד.⁹¹ אצ"סון אף הסדיר לגולדמן פגישה עם השגריר הבריטי בוואשינגטון, לורד אינוורצ'פל (שהיה נוהג לומר למבקרים ציונים בשגריר-רותו כי הוא פרו-ציוני — תופעה נדירה במשרד החוץ הבריטי). גולדמן הצליח לשכנעו ביתרונות התכנית ולפי עדות גולדמן הגיב השגריר: 'זהו הסימן החיובי הראשון שראיתי. דון על כך עם בוויין בפאריס. אני אסדיר את הפגישה באמצעות הטלפון'.⁹² גם שר האוצר, סניידר, גילה יחס חיובי (את מלאכת השכנוע לגביו עשה דויד נייילס).

אגוז קשה יותר היה שר המלחמה פטרסון שמשדרו לא גילה אהדה לציונות. פטרסון היה ידידו של השופט יוסף פרוסקאור, נשיא הוועד היהודי האמריקני ומתנגד חריף לרעיון המדינה היהודית. מאחר שנבצר מגולדמן להשיג פגישה עם פטרסון החליט להיפגש עם פרוסקאור ולבקש את עזרתו בהסדרת הפגישה. אך גם משימה זו היתה קשה מכפי ששיער. פרוסקאור שמע על שליחות גולדמן בעת

87. נחום גולדמן, 'בדרך למדינה: כיצד הושגה תמיכת ארצות-הברית בתכנית החלוקה', הארץ, 4.4.1958, עמ' 9-10.

88. שם.

89. שם.

90. שם.

91. שם.

92. פרטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 21.8.1946, עמ' 13-14. ארכיון 'הדסה'.

שהותו במקום נופש ליד אגם פלאסיד במדינת ניו-יורק. הוא חש לוואשינגטון להש-
פיע על פטרסון ידידו, שידחה את תכנית החלוקה. גולדמן החליט להיכנס לגוב
האריות, להיפגש עם פרוסקאור ולנסות לשכנעו לתמוך בחלוקה. הוא נפגש עמו
בערב של יום רביעי, השבעה באוגוסט, בחדרו של פרוסקאור בבית-המלון. הפגישה
הרת-התוצאות ורוויית-המתח בין גולדמן והמנהיג היהודי רב-ההשפעה, והאנטי-
ציוני הוותיק, נמשכה ארבע שעות. גולדמן — שהתרשם מאוד מאישיותו של
פרוסקאור — הפעיל את מלוא כושר-השכנוע והקסם האישי, כשהוא מסתמך על
שואת יהודי אירופה ומחמיא לתחושת החשיבות העצמית של השופט, שיצא
לה מוניטין בציבוריות היהודית באמריקה:

Look. I know, you and the Committee are against the Jewish State, etc. In what position will you be? You will fight the Jews in Palestine after Auschwitz because they want to have a Jewish State? You will be torn to pieces between your loyalty to America and your loyalty to the Jewish people.

הלן פונה גולדמן להכרת ערך עצמו של פרוסקאור:

This is a chance for you to play a great role in the history of the Jewish people. I have to see Patterson. I want you to take me with you to see Patterson. He has no time to see me. I want you to back me up in the request I will make of him, namely, that the U.S. Government endorses a Jewish state in Palestine [...].⁹³

לאחר שהאזין לנימוקי גולדמן, ביקש פרוסקאור שהות של עשרים דקות, להרהר
בדבר, ונכנס לחדר המיטות בעוד גולדמן ממתין בחדר-האורחים. כתום המועד יצא
והכריז: 'אמלא את בקשתך'.⁹⁴ כעבור שנים תיאר גולדמן את השתלשלות העניינים
תוך ציטוט דברי פרוסקאור:

You have convinced me. I will go with you tomorrow to Patterson, I have an appointment I will take you along, but before this I have to resign from the American Jewish Committee. He picked up the telephone and told me to

⁹³ ראיון עם גולדמן. המובאה השניה לקוחה מפרוטוקול 'הדסה', 21.8.1946, עמ' 14, ארכיון 'הדסה'.

⁹⁴ פרוטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 21.8.1946, עמ' 14, ארכיון 'הדסה'. פרוסקאור נימק את תמיכתו בחלוקה במכתב שנשלח לג'ון סלוסון, מנהל הוועד היהודי האמריקאי, 16.8.1946. ארכיון הוועד היהודי האמריקאי. ראה נספח.

listen on the second telephone in the bedroom and called Blaustein, at half past midnight. Blaustein was the chairman of the Executive of the A[merican] J[ewish] C[ommittee]. He said: — Jacob, I am offering you my resignation. You take over. Blaustein said: — Are you sick? what happened to you? He said: — No, Goldmann is with me and he convinced me that the only solution is partition and a Jewish state. I remember still that Blaustein said to him: — Judge, do you know what is happening to you? You are falling in the hands of the cleverest operator in Jewish life. Proskauer was a very vain man. He said: — Don't tell me, Jacob, that I am a fool. I am at least as smart as you are, and it is not a trick. But he convinced me about it. The next morning we came together to Patterson. Patterson didn't know that I was coming along. There was no time to inform him. But he knew me. He said: — Well, well, well, Joe Proskauer and Nahum Goldmann together? So Proskauer said: — Well, Jewish life makes for strange bedfellows. He said: I am here to tell you that I support Nahum Goldmann. That will be a surprise for you, and whatever he will tell you and explain to you — he has my endorsement. So then Patterson said, N. Goldmann and Joe Proskauer — Zionists and anti-Zionists are in favor, and Acheson is for it, I will certainly accept it.⁹⁴

בתום סידרת הראיונות הראשונה, נפגש גולדמן בשנית עם דין אצ'יסון והודיעו על הסכמת השרים פטרסון וסניידר. מיד לאחר מכן, מסרו ניילס ואצ'יסון לנשיא, שוועדת הקבינט סמכה ידיה על תכנית החלוקה.⁹⁵ עתה הגיע הרגע המכריע. היה זה יום ששי, ה-9 באוגוסט. גולדמן ואליהו אפשטיין המתינו במתיחות בחדרו של גולדמן בבית-המלון לידיעה מדויד ניילס על החלטת טרומן. לבסוף פרץ ניילס אל החדר, 'הטיל עצמו על המיטה והחל לבכות ולצעוק (ביידיש): 'ווען די מאמע וואלט דאס דערלעבט, הערן ויר ויל האבען א יידישע מדינה'.⁹⁶ ניילס בישר שטרומן החליט לתמוך בתכנית והורה לאצ'יסון להודיע על כך לבריטים.⁹⁷

⁹⁴. ראיון עם גולדמן.

⁹⁵. נחום גולדמן, הארץ, 4.4.1958, עמ' 2.

⁹⁶. 'אילו זכתה אמא לשמוע שתהיה לנו מדינה יהודית'. ראיון עם גולדמן. *The Autobiography of Nahum Goldmann*, p. 235

⁹⁷. שם.

ד

בתוך שעה, ביום שני, 12 באוגוסט 1946, אחר-הצהריים, נשלחו שני מברקים מוואשינגטון. טרומן הבריק לאטלי, ראש ממשלת אנגליה, שהוא דוחה סופית את תכנית מוריסון-גריידי:

The opposition in this country to the plan has become so intense, that it is now clear it would be impossible to rally in favor of it sufficient public opinion enables this Government to give it effective support.⁹⁸

עם זאת הבהיר הנשיא לראש הממשלה שלא משך ידיו משאלת ארץ-ישראל ושהורה לשגרירות ארצות-הברית בלונדון לדון עם משרד החוץ הבריטי בהצעות מסוימות שהוגשו לנו ואשר — אני מקוה — מוגשות גם לכם. לבסוף ביקש טרומן מאטלי לכלול 'הצעות אלו' בדיוני ועידת לונדון (שעמדה להתכנס), עם הבעת תקוה שהוועידה תגיע להחלטה אשר עבודה בוכל להשיג תמיכה מספקת במדינה זו ובקונגרס, כך שנוכל לתת תמיכה כספית יעילה ואף סיוע מוסרי.⁹⁹ המברק השני נשלח על-ידי אצ'יסון לשגריר ארצות-הברית בלונדון, אוורל הארימן, ובו תוארה 'תכנית גולדמן'. המברק נוסח בידי לוי הנדרסון (מנהל אגף המזרח התיכון במחלקת המדינה), ואת נוסחו הסופי הראה אצ'יסון לגולדמן אשר הסכים לתוכנו.¹⁰⁰ הקטעים — רביעי וחמישי במברקו של אצ'יסון היו החשובים ביותר:

Goldmann plan indicates although Executive states in first paragraph resolution that it rejects Morrison plan [...] counter-proposals of Executive as elaborated upon by Goldmann might be regarded as certain alterations and extensions in various provisions Morrison plan rather than outline of an entirely new plan [...].

בקטע החמישי, האופרטיבי, מסר אצ'יסון:

British Government undoubtedly in better position than we to assess kind of reception which such plan would receive from Arabs. In our view this recent development offers hope that Jewish Agency will realistically join in search for practicable solution. As first step we suggest possibility

FRUS, 1946, VII, p. 682 .98

.99 שם.

100. נחום גולדמן, הארץ, 4.4.1958, עמ' 2. דין אצ'יסון דחה את גירסת גולדמן שלפיה הראו לגולדמן את הנוסח הסופי של המברק. ארכיון דין אצ'יסון, ספריית הנשיא טרומן, קופסא מס' 27.

that British Government might let it be known that coming consultation will not be rigidly bound to consideration one plan and the possibility of early creation of viable state of Jewish portion not precluded. If British Government, following consultations with Arabs and Jews, reaches decision which this Government feels can obtain general public approval this country even though not satisfactory to extremists, this Government will give it moral support and endeavor back it up with appropriate financial assistance.

Section VI. You are authorized discuss matter with Attlee, Bevin or Acting Minister Foreign Affairs. Please impress upon them importance of extreme secrecy.¹⁰¹

מה היתה חשיבותם של מברקי טרומן ואצ'יסון? ראשית ראוי לציין את הוזהרות המופלגת של גוסס המברקים. טרומן נוהר — כהרגלו — לא להתחייב להפעיל לחץ על בריטניה ולא להזדהות עם תכנית גולדמן. יש חשיבות לעובדה שהביטוי 'תכנית גולדמן' הנזכרת במברק אצ'יסון להארימון נעדר ממברקו של טרומן. טרומן הזכיר רק 'הצעות מסוימות' מבלי להביע תמיכה בהצעות אלה, אם כי צעד לקראת הבריטים על-ידי שהתחייב לתמוך בהן תמיכה כספית ומוסרית.¹⁰²

וכך, כדרכו מאז עלותו לכס הנשיאות, סירב הנשיא טרומן להפעיל לחץ ממשי של האנגלים, אפילו אם מדובר בתכנית שעליה סמכו ידיהם אצ'יסון, ועדת הקבינט והוא עצמו. לכל היותר, היה טרומן מוכן להפציר בבריטים, אך אטלי ובווין כבר התרגלו להפצרות טרומן בשאלת מאה אלף העקורים וברור היה שהפצרות בלבד לא יזיום מעמדתם.

שבוע לאחר מכן חזר טרומן בגילוי-דעת פומבי על עמדת אי-ההתערבות בשאלת ארץ-ישראל: 'אם כי הנשיא החליף דעות עם מר אטלי על הנושא, הרי ממשלה זו לא הגישה שום תכנית משלה לפתרון בעיית ארץ-ישראל'.¹⁰³ בגילוי-דעת זה הצטרף הנשיא, למעשה, לדעתו של בוויין אשר טען תמיד שאין בכוחה של ארץ-ישראל לפתור את בעיית העקורים. לפיכך הודיע על כוונתו לבקש מן הקונגרס להתיר כניסתם של 'מספר מסוים' של עקורים, 'לרבות יהודים'.¹⁰⁴

בתשובה להפצרת הנשיא טרומן, הבריק אטלי לנשיא שאם כי בדעת הבריטים להגיש את תכנית מוריסון-גריידי לשיחות הקרובות עם ערבים ויהודים, הרי שלא ימנעו מהצדדים להגיש הצעות-נגד, 'אשר יזכו למלוא תשומת הלב'.¹⁰⁵ בזאת

101. מברק אצ'יסון להארימון, 12.8.1946. FRUS, 1946, pp. 681—682.

102. שם, עמ' 679—682.

103. הצהרת הנשיא טרומן, 16.8.1946, שם, עמ' 684.

104. שם, עמ' 685.

105. מברק אטלי לטרומן, 19.8.1946, שם, עמ' 687.

נתמזה הוויתור הבריטי לפניית הנשיא טרומן. וכך מקץ שבוע אחד מתום שיחות גולדמן בוואשינגטון, נתמסמו הישגי השליחות לנוכח ההתנגדות הבריטית העיקשת. שליחות גולדמן נמשכה פחות משבוע (מן הששה עד האחד-עשר באוגוסט).¹⁰⁶ בעת היעדרו של גולדמן נפסקו דיוני ההנהלה וחבריה המתינו לתוצאות השליחות. בדווחו להנהלה, מסר גולדמן שלפני עוזבו את ואשינגטון דיווח טלפונית על הישגיו לסילבר, והלה בשמעו את החדשות, אמר:

God bless you. You have done a wonderful job. I shall go back to the Mayflower in Plymouth, and await results.¹⁰⁷

יהודית אפשטיין, נשיאת 'הדסה', סיפרה להנהלתה:

When we received Goldmann's report in Paris, we were very happy. It seemed to us as indication of the bigness of Dr. Silver. Irving Miller said to me, 'You see, even his enemies have to acknowledge that he is such a fine Zionist that when he sees that a job has been done that will help the Zionist cause, he is willing to forget personal hurt.' We all agreed. That is why no one taxed Goldmann severely with his failure to carry forward negotiations properly, since we had the impression that good relationships had been reestablished. Within the next two days, we knew that dream had no reality.¹⁰⁷

באשר לתוצאות המעשיות: גולדמן הודיע להנהלה בפאריס שוואשינגטון העבירה את תכנית החלוקה לאנגלים, 'מלווה בהודעה שלתכנית ניתנה הסכמת ממשלת ארצות-הברית'.¹⁰⁸

מיד לאחר שדיווח להנהלה בפאריס, התקשר גולדמן עם שר החוץ הבריטי בוויין, ופתח במשא-ומתן בשאלת השתתפות הסוכנות היהודית בוועידת לונדון הקרובה. בן-גוריון, בניגוד לגולדמן האופטימי, היה 'הססן ביותר ופסימי' בנושא זה.¹⁰⁹ הוא סבר (בצדק) שהתפישה הבריטית של האינטרסים שלהם במזרח התיכון תימנע מגולדמן מלנחול הצלחה נוספת בשיחותיו עם בוויין. אולם למרות ספקותיו של בן-גוריון, הסמיכה ההנהלה בפאריס את גולדמן להמשיך במשא-ומתן עם שר החוץ הבריטי.

כשחזר גולדמן לפאריס החלו להתגלות בזירה הציונית האמריקנית השלכות פעילותו. סילבר כעס וזעם לא רק בגלל פעולותיו של גולדמן. בעת שהותו של זה בוואשינגטון קיבל סילבר מברק ממנהיגי 'המזרחי' פישמן, גולד ושפירא (ממשתתפי

¹⁰⁶. The Autobiography of Nahum Goldmann, p. 233.

¹⁰⁷. פרוטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 21.8.1946, עמ' 15, ארכיון 'הדסה'.

¹⁰⁸. שם, עמ' 16.

¹⁰⁹. שם, עמ' 17.

ישיבת ההנהלה בפאריס) שבו הוא מתבקש לתמוך בשליחות גולדמן. 'אפילו אם יחסו כלפיך וכלפי המועצה הציונית [לשעת-חירום] ראוי לביקורת; עתידנו [מונח] על כף-המאזניים, מאמץ מאוחר חיוני ביותר'.¹¹⁰ סילבר מחה בקצף בפני מנהיגי 'המזרחי' וטען שכלל לא היה מעורב בשליחות גולדמן ואף לא היה בדעתו להתערב. הוא התלונן, שגולדמן אף לא ביקש ממנו לשתף פעולה עמו. יתירה מזו, גולדמן רק הודיע על החלטת ההנהלה בפאריס ולא סיפר לו על מעשיו, פגישותיו ותכנית-פעולתו בוואשינגטון. גולדמן גם לא ביקש מסילבר להילוות אליו בפגישותיו. סילבר הצהיר: 'לא נפגשתי עם שום פקיד ממשלתי בוואשינגטון מאז הגיע גולדמן. הוא פעל בסודיות ובאופן עצמאי. דבר זה מוסכם עלי, ברם אין להחזיקני אחראי, באיזשהו אופן, לתוצאת שליחותי'.¹¹¹ הוא אף האשים את גולדמן בהפרת הבטחתו, שהבטיח עם בואו לוואשינגטון, בשאלת נוהל התיאום עמו, וסיים במתן עצה לידידיו בפאריס לא להאזין ל'רכילות שווא'. ב-14 באוגוסט הבריך סילבר לבן-גוריון בפאריס הודעה על התפטרותו מהנהלת הסוכנות.

מברקו הארוך של סילבר היה כתב-אשמה מנומק נגד גולדמן ואופן ביצוע שליחותו, שנוהלה לפי הגדרת סילבר 'באופן בלתי-יעיל וודוני על-ידי שליחך'.¹¹² כאשר לתוצאות השליחות עצמה, טען סילבר, שבגלל יוזמת גולדמן תיחשב תכנית החלוקה של הסוכנות על-ידי האמריקנים והבריטים, כתכנית-המכסימום שממנה יתחילו לנגוס לעבר תכנית מוריסון-גריידי. בסיום דבריו, הצהיר סילבר ששליחות גולדמן חתרה תחת הפעילות המדינית הציונית באמריקה 'בשעה גורלית זו'.¹¹² בתשובה הבריך בן-גוריון לסילבר את סירובו לקבל את התפטרותו. הוא הגן על שליחות גולדמן 'שנתמכה על-ידי שלוש המפלגות [המיוצגות] במועצה הציונית — וללא התנגדות'.¹¹³ סילבר נתבקש על-ידי בן-גוריון להשלים עם החלטת הרוב ולבצע בלויאליות מתוך עקרון האחריות הקולקטיבית.¹¹⁴ אך סילבר סירב לחזור בו מהתפטרותו, והאשים את בן-גוריון בהתעלמות מנימוקיו: 'שאלת האחריות הקולקטיבית שעוררת — כפי שהגך יודע — הינה בדויה לחלוטין ואין לה שום קשר לנושא'.¹¹⁵

כאשר החלו להתברר העובדות סביב שליחות גולדמן (בעוד שיחותיו עם בוויז נמשכות) גברה והלכה הביקורת על הישגיה ועל התנהגותו של גולדמן כלפי סילבר. לואי ליפסקי, אשר התנגד מלכתחילה לשליחות, טען בישיבת ההנהלה בפאריס שהיא לא הביאה לתוצאות. תמיכתו של טרומן בהקמת מדינה יהודית בחלקה של ארץ-ישראל, לא השפיעה לדעת ליפסקי, על המדיניות הבריטית:

[...] The whole purpose of our manoeuvres in Paris was to produce in the British Government a change of position

110. מברק מאת פישמן, גולד ושפירא לסילבר, ללא תאריך. ארכיון סילבר.
111. מברק סילבר לפישמן, גולד ושפירא, 9.8.1946, ארכיון סילבר. הפיסקוס של המחבר.
112. מברק סילבר לבן-גוריון, 14.8.1946, ארכיון סילבר.
113. רבי ליאון 'פויאר, שם (ראה הערה מס' 65), עמ' 11.
114. שם.
115. מברק סילבר לבן-גוריון, 19.8.1946, ארכיון סילבר.

[...] The purpose of going to see Truman was to get him to stand by a Jewish State in a part of Palestine. The President has informed the British Government of his support, which has in no way indicated that this decision had any effect on its policy. It has not even indicated it is aware of this American decision. We thought that the fact that the President has made a statement would have some weight. But when it comes to official talks about it [...] Bevin and the Colonial Office give us exactly the same reply as before.¹¹⁶

גם בארצות-הברית החלה להישמע ביקורת. הנהלת 'הדסה', שלא היתה חשודה על תמיכה בסילבר, ערכה דיון מקיף בשליחות. כמה מחברות ההנהלה השמיעו דברים חריפים. תמר דה סולה פול, גשיאתה לשעבר של 'הדסה', כינתה את השליחות כ'קשר':

It was really a *coup d'état*. Here we were, planning, discussing, working along certain lines, based on the Biltmore program. We have an about-face which is given the semblance of legal authority through the action of the Paris Executive which in my opinion has not got the constitutional right to lay down policy even between meetings of the Smaller Actions Committee [...]. Secondly, I don't care how good or successful Dr. Goldmann's negotiations are if, through his negotiations, he absolutely nullifies the strength of the American Zionist organization and makes them of no significance, then I say he has failed [...] his actions represented a contemptuous treatment of the elected representatives of American Zionism. It was not good for the movement.¹¹⁷

חברה אחרת דיבדה במרירות על כך שגולדמן שיתף את פרוסקאור בשליחותו, בעוד שהתעלם מסילבר, ראש המועצה הציונית לשעת-חירום ונשיא הסתדרות ציוני אמריקה.¹¹⁸ התנהגותו של גולדמן כלפי סילבר זכתה לביקורת. שכן סילבר הוא שנאור בארצות-הברית לנהל את המאבק בוואשינגטון נגד תכנית מוריסון-גריידי:

116. פרוטוקול הנהלת הסוכנות בפאריס, 17.8.1946, ישיבת תשע בערב, עמ' 8, אצ"מ Z6/4015.

117. פרוטוקול ישיבת הנהלת 'הדסה', 21.8.1946, עמ' 28, ארכיון 'הדסה'.

118. שם, עמ' 37.

[...] getting the temporary reprieve which was given to us, which made possible the submission of another plan. It is a great slap in the face, not only to him as an individual, but to the group for which he stands, to have him treated in that way.¹¹⁹

גולדמן גם הואשם במסירת פרטי הדיונים הסודיים של הנהלת הסוכנות למחלקת המדינה. מסתבר איפוא, שחברי הנהלת 'הדסה' תמכו במקרה זה בטענתו הבסיסית של סילבר, שלא ניתן לצפות להישגים דיפלומטיים בוואשינגטון בלי שיתופם של ציוני אמריקה.¹²⁰

ב-26 באוגוסט 1946, התכנסה ישיבת המליאה של המועצה הציונית לשעת-חירום, בהשתתפות החברים האמריקניים של הנהלת הסוכנות, לדיון בשליחות גולדמן. ד"ר ישראל גולדשטיין, שהשתתף בישיבות פאריס, סיפר לחבריו כי כאשר האזינו חברי ההנהלה לדיווחו של גולדמן, קיבלו את הרושם 'ששליחותו הוכתרה בהצלחה מלאה'.¹²¹ רוו הלפרין הסבירה שהחלטת החלוקה היתה 'קשה ביותר'.¹²² ונתקבלה רק בגלל המצב החמור ששרר בארץ, ניתוק היחסים המוחלט עם בריטניה ומצוקתם של העקורים. הישג חיובי של השליחות ראתה רוו הלפרין בכך שאיפשרה את 'חידוש המשאומתן עם ממשלת בריטניה'.¹²³

גם סילבר לא חסך שבטו. בהתכנס הישיבה כבר נתבררה סופית עובדת כשלון השליחות. ב-20 באוגוסט נפגשו שני חברי המועצה הציונית, מילטון הנדלר ואברהם טולין עם דין אצ'יסון. אמנם עילת הפגישה היתה שאלת הכרת ארצות-הברית בממלכה העצמאית של עבדאללה,¹²⁴ אך אצ'יסון הקדיש מרבית דבריו — שנאמרו בגילוי-לב — לשליחות גולדמן. אצ'יסון אישר אמנם את מה שמסר גולדמן כי הנשיא טרומן — לאחר דחיית תכנית מוריסון-גריידי — החליט 'להסיר מעצמו כל אחריות לשאלת ארץ-ישראל ולא לנסח פתרונות נוספים',¹²⁵ ולהשאיר את חיפוש הפתרון לבריטים.¹²⁶ אבל באשר לתכנית החלוקה, אישרו דברי אצ'יסון את ניתוחו של סילבר. מחלקת המדינה, גילה אצ'יסון למבקרו, העבירה את תכנית החלוקה לא כהצעה אמריקנית אלא כהצעת הסוכנות. וברוח זו סיים אצ'יסון 'בהצהירו שהענין [נתון עתה לדיון] בין הסוכנות, ממשלת בריטניה והערבים'. סילבר השמיע את מסקנתו הסופית:

We had played our trump card and we had lost [...] assuming that partition was the solution, the manner in

119. שם, עמ' 38.

120. שם, עמ' 39.

121. פרוטוקול המועצה הציונית לשעת-חירום (מליאה), 26.8.1946, עמ' 2. ארכיון סילבר.

122. שם, עמ' 3.

123. שם.

124. לשאלת עבר הירדן ראה, FRUS, 1946, VII, pp. 798—799.

125. מ' הנדלר וא' טולין לסילבר, 30.8.1946, אצ"מ Z5/483.

126. שם, עמ' 3.

which it had been proposed represented a colossal political blunder.¹²⁷

הוא סיפר לנוכחים על הנסיבות שהוליכו להתפטרותו ודיבר במרירות על כתבות בעתונות שתיארוהו כקיצוני ובלתי־מתפשר, ובכך גרמו להחלשת מעמד המועצה הציונית בוואשינגטון (ומעמדו שלו).¹²⁸ בסיום דבריו ניבא סילבר שוועידת לונדון העומדת להיערך בקרוב תיכשל, כיון שהאנגלים יגישו הצעות שלא ניתן יהא לקבלן (ואכן כך בדיוק התרחשו הדברים) '...]. ושאו נמצא את עצמנו בדיוק במקום שהיינו, לבד מכך שוויתרנו על זכויותינו לחלק מארץ־ישראל'.¹²⁹

שליחות גולדמן לוואשינגטון נתיחדה בכל הסממנים של סיפור דראמטי: הישוב נמצא בעימות גלוי עם השלטון הבריטי; מנהיגיו עצורים; נזקים קשים לקיבוצים בחיפשי נשק; בן־גוריון, מנהיג הישוב — פליט בפאריס; חיים ויצמן, הנשיא הקשיש של התנועה, שוכב על מיטת חליו בלונדון כשמאור עיניו הולך וכלה; והתנועה הציונית עצמה עומדת על עברי פ־התהום — אפשרות חורבן הישוב ופאר יצירתו המשקית בידי הצבא הבריטי.

והנה בתוך האפלה מופיע נחום גולדמן ובהיגף־יד מצביע על מוצא מן הסבך וכמעט מחולל נס דיפלומטי, אשר היה עשוי להירשם על דפי ההיסטוריה היהודית כשווה־ערך להצהרת בלפור. רק שני אישים בתנועה הציונית היו מסוגלים לכך: וייצמן וגולדמן. אך וייצמן היה באותה עת ידוע־חולי, עיוור כמעט ושבור על־ידי מדיניותו של בוויין; בעוד שגולדמן צעיר (בן חמישים ואחת), מלא מרץ ורענן וניחן בקסם אישי רב ובכוח שכנוע שאין לעמוד בפניו. הוא היה בן־בית במשרד־החוץ של אירופה וארצות־הברית.

מה גדולים היו הישגי גולדמן! * במרוצת חמישה ימים עלה בידיו לשכנע את דין אצ'יסון האנטי־ציוני לתמוך בהקמת מדינה יהודית ואף להשיג לכך את הסכ־מתם של חברי בוועדת הקבינט — השרים פטרסון וסניידר; לזכות בתמיכתו של דויד נייילס, ומה שחשוב מכל — בהסכמתו של הנשיא טרומן. יתירה מזה, הוא חידש את היחסים עם הבריטים באמצעות פגישתו עם לורד אינוורצ'יפל, ואילו בפאריס המתין לו בוויין לשם חידוש השיחות עם הגהלת הסוכנות. ובקרב יהדות אמריקה, הצליח גולדמן לשכנע את השופט יוסף פרוסקאור, מנהיג הוועד היהודי האמריקני, להסיר את התנגדותו רבת־השנים למדינה יהודית. אכן היה זה מיבצע של רב־אמן דיפלומטי.

אפס, תוך ימים ספורים נתברר, שתמיכת טרומן בתכנית החלוקה לא הצליחה לנקוב אפילו נקב זעיר בחומת ההתנגדות של ארגנסט בוויין. הצלחתו המזהירה של

127. פרוטוקול המועצה הציונית לשעת־חירום (מליאה), 26.8.1946, עמ' 4. ארכיון סילבר.

128. שם, עמ' 5.

129. שם.

* ראה בנספח את הערכת השליחות על־ידי השופט יוסף פרוסקאור, נשיא הוועד היהודי האמריקני.

גולדמן בוואשינגטון, מלאכת-מחשבת דיפלומטית, נסתיימה בלא-כלום. היכן נעוצים שרשי הכשלוך?

את שליחות גולדמן ניתן אולי לראות כנסיון האחרון לליד האסכולה הציונית-דיפלומטית של וייצמן-וייז-גולדמן להביא להקמת מדינה יהודית באמצעות מעין 'הצהרת בלפור' חדשה, באמצעות הסכם אמריקני-אנגלי כמו זה שקדם להצהרת בלפור של 1917, ותוך הסתמכות על שיטותיה של הדיפלומטיה הציונית המסורתית שנשענה על כוח השכנוע והשידול של דְבָרִיה.

גולדמן הניח, ואף שיכנע את רוב חברי ההנהלה כי:

1. על התנועה הציונית להגדיר מיד את מטרותיה המדיניות (חלוקה).
 2. אם ישוכנעו טרומן, אצ'יסון ושאר חברי הממשל בוואשינגטון יביא הדבר לידי הפעלת לחץ אמריקני על אטלי ובווין, שבעקבותיו תושג הסכמה אנגלית-אמריקנית להקמת מדינה יהודית בחלק מארץ-ישראל.
 3. כוח השכנוע של גולדמן, בנוסף להרגשת-אשמה של העולם הנוצרי בעקבות השואה, כשאלה מתלווים להצגה הגיונית של היתרונות שתפיק אמריקה מן התכנית — סבר גולדמן — כל אלה יוליכו לתוצאה הרצויה.
- ברם, גולדמן הפריז במידת מחויבותו של טרומן בשאלת ארץ-ישראל, ובעוצמת הלחץ שהנשיא היה מוכן להפעיל על הבריטים. גולדמן גם לא העריך את מידת ההתנגדות של אגף המזרח התיכון במשרד החוץ האמריקני (ובמיוחד התנגדות מנהלו לוי הנדרסון) לרעיון המדינה היהודית. האמת היא שהקלפים שבידי הציונים (למרות אימי השואה) לא יכלו להשתוות לקלפי הבריטים והערבים.
- סילבר וניומן היו ריאליסטים יותר בהערכת העמדה האמריקנית והבריטית. הם חזרו ואמרו שבאוגוסט 1946 לא היה אף צל של סיכוי להשיג פעולה אנגלית-אמריקנית למען הקמת מדינה יהודית. לפיכך טענו, שמוטב להתרכז בהשגת מטרות ריאליסטיות יותר: עליית מאה אלף העקורים וביטול תקנות הספר הלבן.
- שליחות גולדמן לא יכלה איפוא להצביע על תוצאות מיידיות, ברם, במבט לאחור ניתן לאמור שהשליחות הניחה יסודות להישגים לטווח ארוך.

בהציעו את תכנית החלוקה לנשיא טרומן אשר התיאש ממצאת פתרון לבעיית ארץ-ישראל — הצליח גולדמן להביא להמשך מעורבות הבית הלבן בשאלת ארץ-ישראל שהתבטאה במחויבות (ולו ארעית) לתמיכה בהקמת מדינה יהודית. ואילו מבחינה פנימית הביאה יוזמת גולדמן להסרת הטאבו בתנועה הציונית על דיון בחלוקת ארץ-ישראל,¹³⁰ ועל-ידי-כך אף הביאה לזניחתה של תכנית בילטמור הבלתי-ריאליסטית. יתירה מזו — גולדמן השפיע על השופט פרוסקאור לתמוך ברעיון הקמת מדינה יהודית ולכך היו תוצאות חשובות ב-1947, בעת שהתגבש קונצנזוס יהודי-אמריקני בנושא זה. וכך, למרות ההשלכות הפנימיות השליליות של מחלוקת סילבר-גולדמן, ניתן לסכם ששני המנהיגים תרמו — איש איש בדרכו — לקבורתה של תכנית מוריסון-גריידי ובכך מנעו פתרון אנגלו-אמריקני כפוי של שאלת ארץ-ישראל.

130. אני מודה לידידי יגאל עילם שהסב תשומת לבי לנקודה זו.

נספח א *

הערכת השליחות על-ידי השופט יוסף פרוסקאור, נשיא הוועד היהודי האמריקאי
מתוך תזכיר מאת י"מ פרוסקאור אל ג' סלוסון, 16.8.1946:

1. The absolute objective is the immediate immigration of Jews into Palestine.
2. This is tragically vital. After my talk with Patterson I assert that I am ready to do almost anything to achieve it.
3. One obstacle has always been the intransigence of the Jewish Agency.
4. It now comes with a plan that if successful achieves that objective.
5. It asks only a small state — not a Jewish State in the objectionable sense — but a state with a bill of rights for all — not to be called a Jewish State — but empowered to permit immigration.
6. It yields to the Arabs an attractive state.
7. It yields to Great Britain naval and military bases.
8. This is no ideal plan. It has many holes and weaknesses, but if accepted it realizes the main objective. The future can correct errors.
9. I got undisputable evidence that Inverchapel [the British Ambassador in Washington] approved this plan.
10. I got indubitable evidence that the State Dep[artmen]t would back.
11. I got much less convincingly but none the less substantially evidence that it had the backing of important members of the British Cabinet.
12. I got similar evidence that these pro-Jewish members regarded it as hopeless to get immigration precedent to a general Palestine plan.
13. I got less satisfactory evidence that it could be sold to the Arabs.
14. But above all I found our State Dep[artmen]t absolutely sold on it; determined to work for it and regarding it as the only alternative to chaos.

15. I found our State Dep[artmen]t hopeful — not certain — of being able to put it across.
16. I found their view to be that it was the only hopeful plan they had.
17. I did not commit the A[merican] J[ewish] C[ommittee] to it. I had no authority so to do.
18. I did say personally, as I had to, that if our Government felt as it did, I would stand by reserving freedom of action if they failed.
19. Nobody has any other plan that is immediately practicable.
20. If the British come back as you suggested and want more British control and that is reasonable and not the force of the Grady plan, I am in position to urge acceptance of that on the Jewish Agency if we so determine to do.
21. A week or so will tell the story. I repeat, I'm for almost any thing that will save the holocaust that will result unless we immediately start Jewish immigration into Palestine.
22. If the Jewish Agency [...] is willing to make these enormous concessions from its former demands, no Jew should block this earnest attempt based on mutual concessions.

Finally, I never gave more concentrated unselfish thought to any matter. Minutes counted in Washington. I hope to God and believe I used them for the salvation of our people.

Joseph M. Proskauer

* נספח ב *

פגישת נחום גולדמן עם ד"ר אצ'ימון, 7 באוגוסט 1946

Dr. Goldmann called at his request. He told me that he had been officially designated by the Jewish Agency to come to the

* סיכום השיחה נרשם במחלקת המדינה של ארצות-הברית. עותק אחד נמצא בארכיון טרומן. והאחר — בתיקי מחלקת המדינה שבארכיון הלאומי של ארצות-הברית (867 N01/8*746). על העותק השמור בארכיון הלאומי רשום:
Original and 1 Copy retained, all other copies burned.

United States from their current meeting to bring to the attention of the American Government, through the State Department the following resolution, adopted at a meeting of the Executive on Monday, August 5, 1946:

- "1) The Executive of the Jewish Agency regards the British proposals based in the Report of the Committee of Six and as announced by Mr. Morrison in the House of Commons as unacceptable as a basis of discussion.
- "2) The Executive is prepared to discuss a proposal for the establishment of a viable Jewish State in an adequate area of Palestine.
- "3) As immediate steps for the implementation of Paragraph 2 the Executive puts forward the following demands: —
 - "a) the immediate grant of 100,000 certificates and the immediate beginning of the transportation of the 100,000 to Palestine;
 - "b) the grant of immediate full autonomy (in appointing its administration and in the economic field) to that area of Palestine to be designated to become a Jewish State;
 - "c) the grant of the right of control of immigration to the administration of that area in Palestine designated to be a Jewish State."

Dr. Goldmann told me that paragraph 1 of the Resolution was adopted unanimously and that the remainder of the Resolution was adopted by a vote of ten to one. He reminded me of his conversation with me before leaving for Europe and told me that what he had then said informally he was not authorized to state to me officially and on the record.

He stated that the Executive and all but two per cent of American Jewry, as shown by the recent elections for the Agency, were firmly and finally of opinion that they could not accept the Grady Report, because it continued the Mandate and they were not willing to accept, save only for a short period of two or three years, further British control of a Jewish area in Palestine. They were also unanimous, except for the same unimportant minority, in favor of partitioning. He said that there had been discussion

of including certain proposed boundaries for the Jewish State in the Resolution, but that he had dissuaded them from this, leaving the Resolution in its present flexible condition so that negotiations with the Arabs and the British would be practicable.

He said that their representatives were in constant touch with representatives of the Arab states and that he felt sure that such a proposal would be accepted enthusiastically by Trans-Jordan and would be acceptable to Syria and Lebanon. He was not in a position to speak about the other states, but he thought that the matter could be worked out satisfactorily with them.

On the matter of boundaries he said that he would speak frankly. He said that the Jews would ask for the boundaries as established by the Peel Report, plus the Negeb. They would be willing he thought to work out a compromise in Galilee which would be satisfactory. When I pressed him for the reason for including the Negeb in view of its present condition, he said that this was in very considerable part for its effect on Jewish opinion. In respect of the whole of the original mandated territory, including Trans-Jordan, the Grady recommendation gave the Jews four per cent of the area. The boundaries as suggested by him would give a respectable percentage somewhere between thirty and thirty-five per cent, which he thought was defensible. Furthermore, if the Negeb proved not subject to development, that would be the fault of the Jews and not the British.

He said that one of the worries of the Arabs was that a Jewish State might be used as a spearhead of Western imperialism. The Agency was prepared to propose to the Arabs that this Jewish State would be willing to join a confederation with the Arab states which would place the Jews in a position where they would always be in a minority and could not possibly be a spearhead for external influence. They would be willing to accept whatever restriction the other states in their sovereign capacity imposed on relations with the Jewish State and were convinced of their capacity to work out amicably their common problems.

He said that the Agency recognized the desperate position in which the Jews were now placed. If they insisted on the Hutcheson Report and a unitary Palestine, they would not achieve it. Neither the 100,000 nor any other number of Jews would come

into Palestine. This would lead to frustration and disorder and the disintegration of the whole Zionist movement. Its only hope lay in some constructive future. It could not survive if its activities were restricted to those of the extremists in Palestine and to Madison Square Garden meetings in New York. They recognized that the U.S. Government might well become disgusted with the whole matter and wash its hands of the affair. The Jews would thus lose their only support. They were willing to accept finally a greatly reduced Jewish State if that meant that they could immediately turn to the problems of transporting the Jews whose place in Europe was becoming more acute both for them and for us every day and that they could also turn to development in Palestine and away from political agitation.

He hoped that this Government could with great expedition discuss the matter with the British Government and urge it to move swiftly in this direction. This might call for a change in the plans of consultation now being prepared in London. He hoped that the American Government would be willing to go forward with financial assistance. He thought that one of the most useful forms which this could take would be in a willingness to finance any movement which Arabs might wish to make from the Jewish area to the Arab area. He stressed that there would be no compulsion about such a movement and he doubted whether it would achieve any substantial proportions, but the fact that it could take place if so desired would furnish a safety valve and a help in this most difficult situation.

After listening carefully to Dr. Goldmann and clarifying some of the points mentioned above, I said to him that one of the problems which had been created for the American Government was that it was most difficult for it to make any constructive suggestion looking toward legislation or financial aid, because the highly charged atmosphere led those members of Congress who were articulate on the subject to denounce any proposal, and the remainder did not or would not support it.

I asked him what Dr. Silver's attitude would be. He said that he had had a telegram from Dr. Silver endorsing partition on the basis outlined above. He thought that the entire Jewish community in the United States would support it.

He told me that tomorrow he was going to make the same statement to the Secretary of the Treasury and the Secretary of War, and that he also had an appointment for the same purpose with the British Ambassador.

At one point in the conversation he stated that the Grady Report was preferable to the Hutcheson Report because it at least looked toward partition. Its fundamental failure and weakness, as brought out in the debates in Parliament, was that the transition to independence was far too indefinite and prolonged, whereas it must be very speedy indeed. He also again stressed the fact that the area must be more substantial even though a considerable part of it might be of problematical value.

I thanked Dr. Goldmann for this full exposition of the views of the Agency and for his very frank statements. I told him that the matter would receive immediate consideration in the Department.

Dean Acheson

מקורות וקיצורים

- ארכיון הנשיא טרומן, ספריית טרומן, אינדיפנדנס, מיסורי.
- ארכיון ציוני מרכזי (להלן : אצ"מ), ירושלים.
- ארכיון ציוני, ניו-יורק.
- ארכיון 'הדסה', ניו-יורק.
- ארכיון הוועד היהודי האמריקני, ניו-יורק.
- ארכיון סטיפן ויין, החברה לחקר תולדות ישראל באמריקה, ולטהם, מאסצ'וסטס.
- ארכיון סילבר, קליבלנד.
- ארכיון וייצמן, רחובות.
- ארכיון מפלגת העבודה, בית ברל.
- ראיונות : יהודית אפשטיין ; ד"ר נחום גולדמן.

FRUS: Foreign Relations of the United States, 1946, Vol. VII, Washington,

1969